

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

Diplomová práce

2024

Pavel Trejbal

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra evropských studií

**Moc nadnárodních korporací
v globální politice – Google očima EU a jejích členských
států**

Diplomová práce

Autor práce: Bc. Pavel Trejbal

Studijní program: Teritoriální studia – Západoevropská studia

Vedoucí práce: prof. Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.7.2024

Bc. Pavel Trejbal

Bibliografický záznam

TREJBAL, Pavel. *Moc nadnárodních korporací v globální politice – Google očima Evropské unie a jejích členských států*. Praha, 2024. 74 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra evropských studií. Vedoucí diplomové práce prof. Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D..

Rozsah práce: 133 905 znaků včetně mezer

Abstrakt

Tato diplomová práce zkoumá předpoklad o hrozbě aktérství velkých technologických firem v globální politice. Kritici těchto korporací tvrdí, že disponují mocí nad občany i nad národními státy. Skupina akademiků, v čele se Shoshanou Zuboff, varuje před jejich jedinečnými charakteristikami a volají po omezení jejich moci. Práce tento předpoklad ověřuje analýzou percepce moci zástupce velkých technologických firem, společnosti Google, očima EU a jejích členských států. Teorie aktérství nadnárodních korporací, ustálená v druhé polovině 20. století, byla přezkoumána pomocí dat z kvalitativní obsahové analýzy primárních zdrojů (oficiálních dokumentů, projevů, článků) týkajících se společnosti Google. Percepce byla analyzována v rámci tří případů sporů mezi lety 2010 a 2024. Výsledky výzkumu nepotvrdily předpoklad kritiků VTF. Přestože EU a její členské státy vnímají určité aspekty moci nadnárodních korporací jinak než Anders Uhlin, základní teorie z konce 80. let zůstává platná. Percepce odhalila vývoj ve vzájemném vyjednávání o moci a zdůraznila důležitost kulturních a společenských dopadů, technologického vývoje a tendencí vyhýbat se legislativě. Tyto poznatky vytvářejí prostor pro další výzkumu a indikují potřebu aktualizaci teorie.

Abstract

This thesis examines the assumption about the threat posed by the actorship of Big Tech in global politics. Critics of these corporations argue that they wield power over both citizens and nation-states. A group of academics, led by Shoshana Zuboff, warns of their unique characteristics and calls for limiting their power. This thesis tests this assumption by analysing the perceived power of a representative of Big Tech, Google, through the eyes of the EU and its member states. The theory of multinational corporate agency, established in the second half of the 20th century, was re-examined using data from qualitative content analysis of primary sources (official documents, speech transcripts, articles) concerning Google. The perception was analysed in the context of three dispute cases between 2010 and 2024. The research results did not confirm the critics' assumption about large technology firms. Although the EU and its member states perceive certain aspects of multinational corporate power differently than Anders Uhlin, the basic theory from the late 1980s remains valid. The perception revealed developments in the mutual negotiation of power and emphasized the importance of cultural and social impacts, technological advancements, and tendencies to evade legislation. These findings create space for further research and indicate the need to update existing theory.

Klíčová slova

Aktérství v globální politice, nadnárodní korporace, velké technologické firmy, EU a její členské státy, sociální konstruktivismus, vnímaný charakter moci

Keywords

Actorness in global politics, multinational corporations, Big Tech, EU and its member states, social constructivism, perceived power

Title

The Power of Multinational Corporations in Global Politics – Google through the Eyes of the EU and its Member States

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu práce prof. Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D. za otevřenost, trpělivost a nasměrování. Děkuji Marcelovi za přivedení k problematice, rodičům za podporu a Miriam za všechno.

Seznam použitých zkratk

ADLC - Francouzská autonomní agentura pro konkurenci

AEPD - Španělská agentura pro ochranu osobních dat

AFP - Agence France-Presse

DMA - Akt o digitálním trzích

EK - Evropská komise

EP - Evropský parlament

EU - Evropská unie

KOA - Kvalitativní obsahová analýza

OSN - Organizace spojených národů

REU - Rada Evropské unie

SDEU - Soudní dvůr EU

VTF - Velké technologické firmy

Obsah

ÚVOD	1
STATE OF THE ART	3
1 VÝZKUMNÝ RÁMEC	8
1.1 TEORIE A KONCEPTY PRÁCE	8
1.1.1 <i>Globalizace a ústup národního státu</i>	8
1.1.1.1 Nadnárodní korporace a jejich vztah s národními státy	9
1.1.1.2 Aktérství pohledem sociálního konstruktivismu.....	11
1.1.2 <i>Moc</i>	12
1.1.2.1 Klíčové aspekty moci nadnárodních korporací podle Anderse Uhlina.....	13
1.1.2.2 Percepce moci	16
1.1.3 <i>Aktérství velkých technologických firem jako předmět výzkumu</i>	16
1.2 VÝZKUMNÁ OTÁZKA A METODOLOGIE	18
1.2.1 <i>Výzkumná otázka</i>	18
1.2.2 <i>Kvalitativní obsahová analýza</i>	19
1.2.2.1 Příprava kódovacího rámce	21
1.3 PŘEDSTAVENÍ PŘÍPADŮ A VÝZKUMNÝ VZOREK.....	22
1.3.1 <i>Představení případů</i>	22
1.3.2 <i>Výzkumný vzorek</i>	23
2 VÝZKUMNÁ ČÁST PRÁCE	25
2.1 SPOR ŠPANĚLSKA A GOOGLU OHLEDNĚ PRÁVA NA ZAPOMNĚNÍ	25
2.1.1 <i>Kontext</i>	25
2.1.2 <i>Spor</i>	25
2.1.3 <i>Reakce</i>	26
2.1.4 <i>KOA1</i>	27
2.1.4.1 Doména moci.....	27
2.1.4.2 Rozsah moci.....	29
2.1.4.3 Základny moci	31
2.1.4.4 Nástroje k uplatnění moci	31
2.1.4.5 Shrnutí.....	32
2.2 SPOR FRANCIE A GOOGLU OHLEDNĚ LICENČNÍCH POPLATKŮ PRO MEDIÁLNÍ VYDAVATELE	33
2.2.1 <i>Kontext</i>	33
2.2.2 <i>Spor</i>	34
2.2.3 <i>Reakce</i>	36
2.2.4 <i>KOA2</i>	36
2.2.4.1 Doména moci.....	36
2.2.4.2 Rozsah moci.....	38
2.2.4.3 Základny moci	40
2.2.4.4 Nástroje k uplatnění moci	41
2.2.4.5 Shrnutí.....	42

2.3	SPOR EU A GOOGLU OHLEDNĚ AKTU O DIGITÁLNÍCH TRŽÍCH	43
2.3.1	<i>Kontext</i>	43
2.3.2	<i>Spor</i>	44
2.3.3	<i>KOA3</i>	46
2.3.3.1	Doména moci	46
2.3.3.2	Rozsah moci	47
2.3.3.3	Základny moci	48
2.3.3.4	Nástroje k uplatnění moci	48
2.3.3.5	Shrnutí	49
2.4	SROVNÁNÍ	50
2.5	VNÍMANÝ CHARAKTER KLÍČOVÝCH ASPEKTŮ MOCI SPOLEČNOSTI GOOGLE	52
2.5.1	<i>Srovnání s klíčovými aspekty moci podle Anderse Uhlina</i>	53
3	DISKUSE	56
	SUMMARY	59
	SEZNAM ZDROJŮ	60
	SEZNAM PŘÍLOH	74

Úvod

Druhá dekáda 21. století se nese v duchu velké nejistoty. Svět, včetně Evropy, prochází bezprecedentními krizemi, válečnými konflikty a fragmentovaným politickým řádem. Spolupráci v multilaterálních organizacích nahrazují unilaterální geopolitické kroky. Evropská unie (EU) tuto situaci reflektuje, s rostoucí nejistotou pracuje a odpovídá strategickou autonomií. Ta počítá i s tím, že v čím dál více nejistém a nepřehledném světě globální politické arény figuruje celá škála aktérů, kteří mají na globální politiku vliv a je potřeba s nimi počítat. Kromě národních států jsou to například i nestátní organizace či nadnárodní korporace. Právě nestátní subjekty hrají podstatnou roli v jedné z hlavních výzev, které EU čelí – v rámci tranzice globální ekonomiky, kterou spojuje s digitalizací a důrazem na udržitelnou ekonomiku (GSCEU, 2021).

Debata o aktérství nadnárodních korporací se po desetiletích zamrznutí probudila a akademici varují před jednou konkrétní skupinou – před velkými technologickými firmami¹ (VTF). Skupina kritiků těchto korporací upozorňuje na jejich ohromnou moc, jak nad občany, tak nad národními státy. Tvrdí, že kvůli unikátním charakteristikám, které je odlišují od ostatních nadnárodních korporací, mají národní státy problém se s jejich aktérstvím efektivně vyrovnávat. Volají po udělení speciálního statusu pro tyto korporace a omezení jejich moci. Tento názorový proud zaštiťuje Shoshana Zuboff se svým dílem *The Age of Surveillance Capitalism*.

Čísla rostoucí vliv VTF potvrzují. Jen v EU vzrostlo procento občanů s přístupem na internet ze 66,5 % v roce 2010 na 91,5 % v roce 2023. 70 % evropských uživatelů pak ve stejném roce použilo internet k objednání či zaplacení zboží (Eurostat, 2024). Používání internetu je pak takřka synonymní s používáním služeb VTF. Často zastávají dominantní postavení na digitálních trzích. Pokud se podíváme například na trh s internetovými vyhledávači, tak zjistíme, že vyhledávač Google zcela dominuje s konzistentním podílem přesahujícím 90 % (StatCounter, 2024a). V rámci trhu internetových prohlížečů vede rovněž Google se svou službou Chrome s podílem okolo 60 % (StatCounter, 2024b). VTF se rovněž vyznačují enormními zisky. Alphabet², mateřská společnost Googlu, vykázala celkový příjem za rok 2023 ve výši 307 miliard dolarů (Alphabet, 2024). Suma, která přesahuje roční hrubý domácí produkt čtrnácti členských zemí EU (Trading Economics, 2024).

¹ Pojem velké technologické firmy vychází z ustáleného označení *Big Tech* pro dominantní korporace z pohledu informačních technologií. Nejčastěji je mezi ně řazeno pět amerických firem – Amazon, Apple, Meta a Microsoft. Pro účely práce je tedy za velké technologické firmy považováno těchto firem.

² V práci je dále označována jednoduše jako „Google“. Přestože název společnost změnila v roce 2015, v praxi je mnohem více ustálen předchozí název, a proto bude pro přehlednost upřednostněn.

Tato diplomová práce testuje předpoklad kritiků VTF analýzou percepce moci těchto korporací očima EU a jejích členských států. Pokud opravdu představují takovou hrozbu, tak by se měla promítnout do vnímání druhého aktéra vzájemného vztahu – národních států. Teorie aktérství nadnárodních korporací v globální politice s takovým fenoménem nepočítá. Ta byla ustálena v druhé polovině 20. století, kdy bylo přijato paradigma o vyjednávacím modelu vzájemného vztahu mezi korporacemi a státy, ve kterém mají navrch národní státy. Teoretické poznatky shrnul Anders Uhlin (1988) do pěti klíčových aspektů moci. Těmi jsou: doména moci; rozsah moci; základny moci; omezení, která brání potenciálu uplatnění moci a nástroje k uplatnění moci.

Práce se tedy ptá: „*Jaké jsou dnes klíčové aspekty moci nadnárodních korporací v globální politice?*“. Výzkumnou otázku zodpoví získáním dat skrze dvě pracovní výzkumné otázky. První z nich zní: „*Co v očích EU a jejích členských států tvoří klíčové aspekty moci společnosti Google?*“. Druhou otázkou je: „*Liší se vnímané klíčové aspekty moci společnosti Google od těch, které popsal Anders Uhlin? A pokud ano, tak jak?*“. Práce si zvolila výzkum percepce moci společnosti Google jakožto zástupce skupiny VTF. Vychází z myšlenkového proudu sociálního konstruktivismu. K zodpovězení pracovních otázek používá metody kvalitativní obsahové analýzy, kterou aplikuje na primární zdroje, zachycující pohled zástupců EU a členských států na společnost Google. Percepce je analyzována během tří konkrétních případů sporů s korporací mezi lety 2010-2024. Zaměření pozornosti na krizi vzájemného vztahu odhaluje vnímaná rizika moci aktéra. Získaná data jsou porovnána s aspekty moci Anderse Uhlina, které zachycují obecně přijímanou teorii aktérství nadnárodních korporací v globální politice.

Výsledky výzkumu nepotvrzují předpoklad kritiků VTF. Zástupci EU a jejích členských států sice pohlížejí na určité aspekty moci nadnárodních korporací dnes jinak, než jak je popisuje Uhlin, ale podstatě teorie z konce 80. let minulého století nadále odpovídají. Percepce odhalila určitý vývoj ve vzájemném vyjednávání o moci, o důležitosti kulturních a společenských dopadech působení korporace, o moci plynoucí z technologického vývoje a tendencích vyhýbat se unijní a národní legislativě. Tyto poznatky však teorii spíše doplňují – EU a členské státy nadále vnímají převahu nad mocí společnosti Google. Získaná data jsou závěrem zasazena do akademické debaty a otevírají prostor pro další výzkum.

State of the art

Následující stránky si kladou za cíl nabídnout přehled o stavu akademické debaty v oblastech spojených s tématem diplomové práce – tedy aktérství soukromých firem v mezinárodních politice.

Souhrn akademické debaty je představen v následující podobě:

- Nejdříve je pozornost kladena na práce zaměřené na vzestup aktérství nestátních subjektů v nejširší podobě.
- Následně jsou představeny dostupné akademické poznatky týkající se různých skupin nestátních subjektů.
- Pokračování je již zaměřeno na specifickou skupinu této kategorie – VTF.
- Následuje shrnutí případových studií o jednotlivých VTF a jejich aktérství v mezinárodní politice včetně zaměření se na debatu ohledně odlišení aktérství VTF od zbytku nadnárodních korporací.
- Závěrem je nastíněno, jak tato diplomová práce přispěje do debaty a kam se zařadí.

Role nestátních subjektů v mezinárodní politice se stala populárním předmětem výzkumu v období mezi 60. a 80. lety 20. století. Důvodem byl nárůst významu nadnárodních korporací, a to jak v počtu těchto subjektů, tak v růstu jejich politické moci. Hlavní otázkou, kterou se akademici zabývali bylo, zda jsou tyto korporace hrozbou pro národní státy, nebo benefitem. Dominoval pohled liberálních teoretiků, kteří viděli nadnárodní korporace v pozitivním světle, jakožto ekonomické spojence národních států. (Penrose, 1971; Behrman, 1970; Tugendhat, 1973) Speciální skupina liberálních akademiků těmto subjektům přiznávala jistou míru aktérství a tvrdila, že zasahují do suverenity národních států, přestože na ně stále pohlížela pozitivně. Šlo o myšlenkový směr *Sovereignty at Bay* Raymonda Vernona (1971), jenž tvrdil, že v důsledku intenzivní globalizace dochází k úpadku moci národních států a posílení role nadnárodních korporací. Negativně tyto korporace vnímali akademici vycházející z marxismu. Směr nazývaný *dependencia* vnímal korporace jako delší ruku imperialistických států, které vykořisťují rozvojové země (Andrews, 1982; Galtung, 1971). Tento negativní sentiment byl přítomen i v percepci národních států, zejména těch rozvojových a to v 60. letech. Kvůli působení nadnárodních korporací se dostala řada domácích, ekonomicky vyspělých zemí do konfliktu s rozvojovými. Spory mnohdy kulminovaly vyvlastňováním poboček korporací a situace se řešila na půdě Organizace spojených národů (OSN) (Dunning, 2008). Následující dekáda přinesla uklidnění, které akademici vysvětlili tím, že se hostitelské

státy naučily s působením korporací vyrovnávat, jelikož disponují nástroji, kterými dokážou negativní chování nadnárodních korporací limitovat (Bergsten, 1974; Vernon 1971). Napříč různými myšlenkovými směry bylo tak za dominantní přijato paradigma o takzvaném vyjednávacím modelu, který počítá s tím, že přestože národní státy s nadnárodními korporacemi v určitých oblastech soupeří, tak převažuje společný zájem na ekonomickém růstu. (Bennet & Sharpe, 1985; Fortin 1979; Moran 1974). Jestliže národní státy pohlíží na nadnárodní korporace převážně jako na soka, tak jde dle akademiků zejména o rozvojové země, které nedisponují dostatečnými politickými a ekonomickými prostředky, jak se s korporacemi efektivně vyrovnávat. (Barnet & Muller, 1975; Weinstein, 1976).

S přelomem tisíciletí debata o aktérství nadnárodních korporací ztratila na intenzitě, přesto přinesla nové poznatky. Popularitu získaly nové myšlenkové směry, které se vymezovaly proti tradičnímu realistickému a liberálnímu pojetí v oblasti mezinárodních vztahů a přisoudily aktérství nadnárodních korporací větší váhu. Kritičtí realisté zdůrazňovali ústup národního státu pod vlivem globalizace a rostoucí moc nadnárodních korporací (Strange, 1996). Sociální konstruktivisté přinesli nový, široký pohled na aktérství, které považují za proces neustálého vyjednávání vzájemných identit. Aktérství tak nabývá na realitě v očích ostatních aktérů (Finnemore 1996; Ruggie 1998; Wendt, 1992). Přestože tyto nové směry nadále považovaly národní státy za hlavní aktéry v globální politice, tak upozornily na rostoucí význam aktérů ostatních. Populárním předmětem výzkumu se tak stala Evropská unie a její aktérství. Akademici nejprve zkoumali konkrétní aspekty aktérství, zejména legitimitu zahraniční politiky EU či bezpečnostní politiku (Sjöstedt, 1977; Yann & Van Hamme; Stefanova, 2006). Uceleně EU jako aktéra zanalyzovali Bretherton a Vogler (1999) skrze pohled sociálního konstruktivismu. Metodou byl mix hloubkových rozhovorů se zástupci třetích států a analýza oficiálních dokumentů. Potvrdili hypotézu, že očima třetích států EU opravdu plnohodnotným aktérem v globální politice je.

S ohledem na nadnárodní korporace se akademici ve stejném období nadále v menším počtu zaměřili zejména na dílčí aspekty aktérství. Například na vykreslení jejich politické moci. (Irogbe, 2013; Peterson, 1994; Bennet, 1991) Díky enormní flexibilitě v pohybu kapitálu, personálu a technologií, včetně ekonomické síly mnohdy přesahující hrubý domácí produkt většiny národních států na světě, mají velké technologické společnosti při vyjednávání se státy velmi výhodnou pozici. Efektivně například zasahují do zahraniční politiky států. Bennet (1991) popisuje vztah mezi nadnárodními korporacemi a hostitelskými státy jako „*love-hate*“ syndrom. Vrací se tak pozornost k soupeření a partnerství v rámci různých aspektů vzáhu mezi národními státy a nadnárodními korporacemi. Státy se snaží

v bilaterálních jednáních s těmito ekonomicko-politickými aktéry maximalizovat pozitivní dopady jejich podnikání a minimalizovat ty negativní.

Dalším zkoumaným aspektem je jejich role v regulaci byznysu. Akademici si všímají tendencí, kdy nadnárodní korporace částečně přebírají tuto pravomoc dříve náležící výhradně národním státům. (Grabosky, 2013; Black, 2008; Birch a kol., 2021) Zkoumají, jak regulační vakuum vyplnily regulace soukromých subjektů. Státy však nadále tuto regulaci ovlivňují, například skrze finanční podporu neziskových organizací. Vyhýbají se tak přímé konfrontaci s mocnými nadnárodními organizacemi, a přitom se podílejí na regulaci.

Populární skupinou nestátních subjektů a jejich aktérství v globální politice se v posledním desetiletí staly zejména neziskové organizace³. Akademici (Kuyper et al., 2018; Schroeder & Lovell, 2012; Bäckstrand, 2017; Jebavá, 2015) mapují vliv, které v poslední dekádě získaly neziskové organizace na multilaterální úrovni. Všichni výše uvedení autoři zmiňují především neziskové organizace, jejichž hlavní činnost se týká environmentálních otázek. Akcentují důležitost Organizace spojených národů jako platformy na prosazování cílů nestátních aktérů. Skrze multilaterální organizace mají tyto organizace větší prostor na přesvědčení zástupců národních států a výsledně také dosažení svých cílů. Schroeder s Lovell (2012) a Bäckstrand (2017) se zabývají jejich vlivem přímo v OSN. Tento vliv mapují jak skrze kvantitativní, tak kvalitativní postupy. Shodují se, že vliv nestátních aktérů hraje v klimatické mezinárodní politice důležitou roli.

Přestože atraktivita výzkumu aktérství nadnárodních korporací v posledních letech značně upadla, jedna konkrétní podskupina vzbuzuje zájem. Jde o takzvané velké technologické firmy⁴ a několik akademiků si všímá specifik, kterými se vyznačují. Poukazují na bezprecedentní míru globálního vlivu těchto firem, která je reflektována ve velmi silné pozici při bilaterálních i multilaterálních jednáních s národními státy. Chování těchto firem bývá v určitých případech, jako například vztahu mezi společností Google a Čínou, připodobňováno na mezinárodním poli přímo ke státům. (Apostolikas, 2019). Zuboff (2019) a Taylor (2021) kromě vlivu těchto firem na zahraniční politiku zmiňují i efekt na tu domácí. Zkoumají třeba i závislost států na velkých technologických společnostech ve spojení s digitalizací státní správy. Autorky popisují, jak v případě lobbingu nebo aktivit, které mohou VTF využít k akumulování zisků a vlivu, jednájí s národními státy velmi otevřeně. Ve svých publikacích se zaměřují i na reakce VTF a na odpor a nesouhlas národních států.

³ Anglickým termínem je *Non-Governmental Organizations*.

⁴ Tímto termínem v práci pracuji jako s ekvivalentem pro anglické označení „Big Tech“ – označením pro největší digitální společnosti – Apple, Alphabet (Google), Meta (Facebook), Amazon, Microsoft

Kritiku a znepokojení nad dopady působení VTF podtrhují i autoři, kteří se zaměřují na konkrétní nekalé praktiky, kterých se dopouštějí. (Zuboff, 2019; Jake Goldenfein & Monique Mann, 2022; Srivastava, 2021). V jejich publikacích najdeme výzkum toho, co vše velké technologické společnosti podnikají, aby si naklonily podporu veřejnosti i politiků.

Najdeme i případové studie na případy sporů mezi VTF a národními státy. Rezonuje především spor mezi společností Google a Španělskem, který započal v roce 2010 a vyústil takzvaným právem na zapomnění. Autoři rozebírají dopady tohoto sporu, ať už z obecnějšího pohledu lidských práv a budoucnosti člověka v digitální éře (Brock, 2019), nebo následky z právního hlediska ve spojitosti s precedentem plynoucího ze sporu. (Van Alsenoy & Koekoek, 2015; David Slute, 2015; Ramiro, 2015)

Další zkoumané případy se týkají služeb společnosti Google a konfliktu s národními státy s ohledem na jejich spuštění. Osobní soukromí je znovu rozebíráno ve spojitosti se službou *Google Street View* (Geissler, 2012). Aktérství této korporace je zkoumáno na případu sporu s Indií ohledně spuštění služby *Google Earth*, kdy indická vláda zjistila, že postrádá mechanismy, jak Google přinutit k prosazení vlastních zájmů (Kumar, 2010).

Unilaterální jednání nadnárodních korporací a limitované možnosti národních států vůči tomu něco podniknout nejsou novým fenoménem. Přesto akademici zkoumající VTF argumentují, že bychom k nim měli přistupovat jinak než k dalším nadnárodním organizacím, že si zasluhují speciální status. Tento požadavek je opodstatněn ovládnutím nového trhu s osobními daty skrze technologické inovace a nabytí bezprecedentní míry moci pro nadnárodní korporace, že si tyto firmy takřka „*mohou dělat, cokoliv se jim zlíbí*“ (Zuboff, 2019) V opodstatnění tohoto vyčlenění nejsou akademici jednotní, Kumar (2010) na tyto firmy pohlíží jako na instituce nových médií a speciální status jim dle něj patří kvůli moci v decentralizovaném prostředí internetu, kterému národní státy nedominují. Tento pohled je úzce spjat s konceptem *společnosti sítí*, za kterým stojí. Autoři, kteří s tímto konceptem pracují, si všimají nástupu „*velmocí kyberprostoru*“ a připisují jim v rámci *společnosti sítí* prominentní místo (Van Dijk, 2006; Castells, 2010). Existuje i pohled na tyto korporace jako na dodavatele služeb on-line⁵, kteří formují informační prostředí občanů a někdy i samotných národních států, což je z pohledu politické moci odlišuje od ostatních nadnárodních korporací (Broeders & Taylor, 2017).

Z vývoje debaty je zřejmé, že otázka aktérství nadnárodních korporací v globální politice přestala být po 80. letech minulého století populárním akademickým tématem.

⁵ V originále *Online Service Providers*

Akademici většinou přijali koncept vyjednávací moci, který počítá s tím, že ačkoliv v některých oblastech spolu nadnárodní korporace s národními státy soupeří, převažuje společný zájem. Hostitelské státy se podle vyjednávacího modelu naučily s aktérstvím nadnárodních korporací vyrovnat skrze regulace a sankce.

Nadnárodní korporace tak jako populární předmět výzkumu vystřídal jiné subjekty v poli nestátních aktérů – Evropská unie a nestátní environmentální organizace. Když už se akademici v 21. století soustředili na nadnárodní korporace, tak zkoumali dílčí rysy jejich politického aktérství zejména se zaměřením na nové formy moci, jako je měkká moc a společenská odpovědnost firem (CSR), nebo na přejímání pravomocí ze strany národních států a vyplňování regulačního vakuu.

V posledních dvou dekádách vody debaty rozvířila nepočtená skupina akademiků, která velmi intenzivně začala upozorňovat na aktérství VTF. Dle jejich zjištění tyto firmy přesahují ostatní nadnárodní korporace do takové míry, že si s jejich aktérstvím národní státy nevědí rady, a proto tito akademici volají po vyčlenění VTF ze skupiny nadnárodních korporací a udělení speciálního statusu. Údajně jsou nebezpečím pro státy i občany a vyžadují si speciální pozornost.

Diplomová práce přispívá do debaty o aktérství nadnárodních korporací tím, že ověřuje, zda je tento údajný posun přítomný ve vnímání ze strany národních států. Porovnává, jaké klíčové aspekty moci přiznali akademici nadnárodním korporacím v 80. letech 20. století, při vyvrcholení debaty o aktérství nadnárodních korporací v globálním politice s tím, jak vnímaný charakter moci národní státy konstruují dnes – konkrétně klíčové aspekty moci společnosti Google očima EU a jejích členských států. Výzkum je zaměřen na tři konkrétní případy sporů se společností Google, kdy se státy vůči korporaci vymezují a odhalují tak její vnímanou moc. Záměrem je vysledovat, zda se potvrzuje předpoklad kritiků jako je Zuboff či Kumar a národní státy skutečně pohlíží na VTF jinak a je potřeba aktualizace teorie aktérství nadnárodních korporací, nebo zda vnímání odpovídá zažitým představám a bití na poplach je tedy do jisté míry přehnané.

1 Výzkumný rámec

První část kapitoly představuje a blíže analyzuje koncepty a teorie, které jsou pro diplomovou práci relevantní. Vychází z přehledu debaty a rozebírá klíčové poznatky, na kterých diplomová práce stojí. Nejprve je pozornost zaměřena na globalizaci a ústup národního zájmu, což se silně pojí s nárůstem důležitosti aktérství nadnárodních korporací v globální politice, jejich vzájemným vztahem s národními státy a vyjednávacím modelem. Následuje rozebrání sociálního konstruktivismu a jeho pojetí aktérství v globální politice, coby zvolené východisko pro tuto práci. Dalším klíčovým konceptem je moc. Rozebrány jsou její percepce, vyjednávací moc, a především stanovených pět klíčových aspektů moci coby klíčové prvky aktérství nadnárodních korporací. Kapitola je zakončena představením VTF jako předmětu výzkumu.

Druhá část výzkumného rámce je soustředěna na metodologii práce. Představuje výzkumnou otázku, vysvětluje metody použité k jejímu zodpovězení.

1.1 Teorie a koncepty práce

1.1.1 Globalizace a ústup národního státu

Globalizace není jevem novým; společnost byla do jisté míry propojena již v 16. století, dle některých sociologů dokonce před tisíci lety. To, co dnes veřejnost označuje za globalizaci, představuje bezprecedentní zintenzivnění globalizačních trendů od doby konce bipolárního světa Studené války (Osterhammel & Petersson, 2006). Intenzivní globalizace, která se s koncem 20. století prohloubila, přinesla zásadní změny do všech aspektů civilizace, od života běžných lidí až po nejširší politické struktury (Bauman, 1999).

V této době se vzájemná závislost mezi národními státy a nestátními subjekty, jako jsou nadnárodní organizace či korporace, dramaticky prohloubila. To mělo důsledky na ekonomické i politické úrovni, jak upozorňují Keohane a Nye v díle *Power and Interdependence* (1989). Závislost, založená na ekonomické provázanosti, vedla k omezení autonomie národních států a vytvoření nového kontextu pro mezistátní vztahy.

Podle Susan Strange (2005) je výsledkem této změny fenomén ústupu národních států. Vzdaly se pravomocí ve prospěch trhů a kapitálových investorů, což vedlo k vytvoření regulačního vakua. V tomto prostoru se tak začaly prosazovat nestátní organizace, zejména nadnárodní organizace, které sice kompletně nenahradily národní vlády, ale staly se paralelní autoritou v ekonomických oblastech.

Tato transformace vedla k růstu významu nestátních subjektů v mezinárodní politice a vyvolala otázky ohledně jejich aktérství. Nadnárodní korporace jsou důležitým příkladem, ale pozornost si zaslouží i subjekty jako je Evropská unie. Tato supra nacionální entita splňuje behaviorální rysy aktérství a skutečně tak je vnímána třetími státy (Bretherton & Vogler, 2006). Dalšími aktéry jsou neziskové organizace, jako například environmentální organizace. Ty ovlivňují klimatickou politiku na globální i národní úrovni a mají významný aktérský přesah, zejména v rámci OSN (Kuyper et al., 2018; Bäckstrand, K. & Kuyper, 2017). Tímto způsobem se dynamika aktérství v mezinárodní politice stává komplexnější a mnohostrannější.

1.1.1.1 Nadnárodní korporace a jejich vztah s národními státy

Nadnárodní korporace⁶ představují společnosti, které mají sídlo v jednom státě a rozšířily svou působnost skrze přidružené pobočky nebo dceřiné společnosti v jiných státech (Goldstein & Pavehouse, 2012). Tyto korporace lze charakterizovat jako oligopolní entity, jejichž aktivity v oblasti vlastnictví, managementu, produkce a prodeje se rozprostírají v několika národních jurisdikcích (Gilpin, 2001).⁷

Dunning (1993) identifikoval tři fáze ve vztahu mezi nadnárodními korporacemi a národními státy:

a) Fáze líbánec: Na začátku 50. let dvacátého století národní státy přistupovaly k nadnárodním korporacím velmi pozitivně. Po válce vítaly přísun technologií, kapitálu a dalších prvků spojených se zahraničními investicemi, což bylo vzájemně výhodné.

b) Fáze konfrontace: V šedesátých letech se dynamika změnila, když evropské státy začaly prosazovat ochranu svých zájmů a tlačit na nadnárodní korporace k přizpůsobení. To vedlo ke změnám v organizační struktuře těchto korporací směrem k větší centralizaci.

c) Fáze usmíření: Koncem sedmdesátých let byly nadnárodní korporace kritizovány rozvojovými státy kvůli nerovné distribuci bohatství. To vedlo k vyvlastňování a investičním omezením. Postupem času se však hostitelské státy naučily s aktérstvím nadnárodních korporací vypořádávat skrze proces, který akademici popsali jako vyjednávání o vzájemné moci. Dle přijatého modelu (viz Příloha 1) došlo ke změně vztahu mezi korporacemi a státy tak, že státy mají navrch. Tím vznikl symbiotický vztah, přecházející od hostility k vzájemnému závazku a efektivnímu partnerství.

⁶ V originálním znění *multinational corporations*

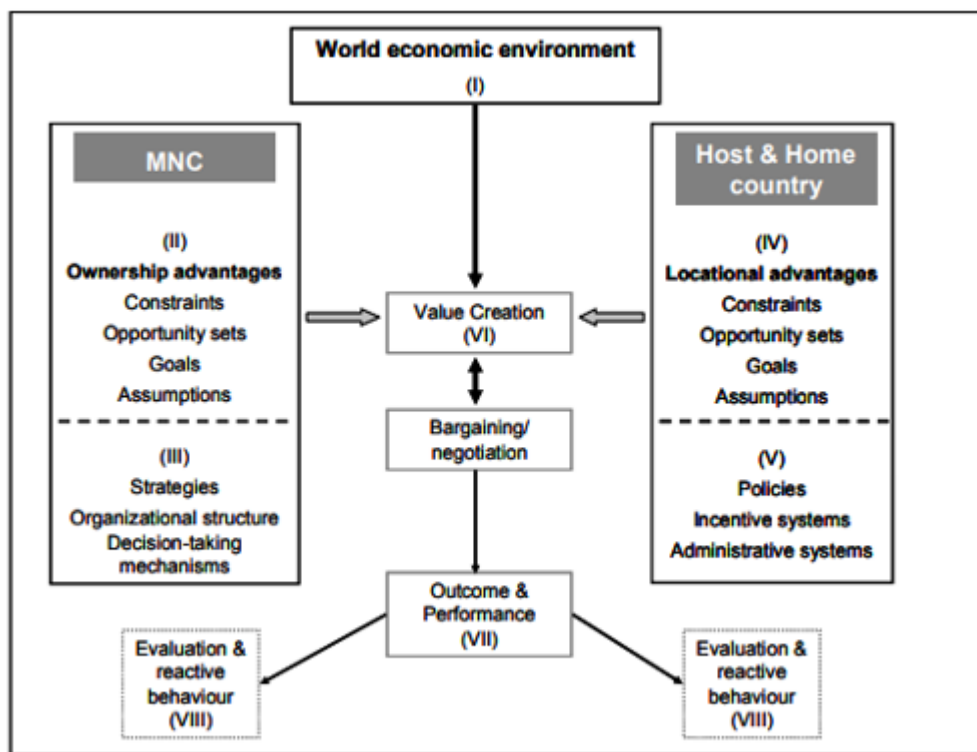
⁷ V odborné literatuře se vyskytují i alternativní označení –*multi-national enterprises* a *transnational corporations*. V drtivé většině případů jde o termín zaměnitelný s termínem nadnárodní korporace.

Nadnárodní korporace nyní hrají zásadní roli v regulačním vakuu, které vzniklo právě v důsledku neoliberalizace ekonomiky. Národní státy se vzdaly části autority a umožnily korporacím samoregulaci, zejména v oblastech ekonomiky a nových technologií (Grabosky, 2013; Taylor, 2021; Srivastava, 2023; Birch et al., 2021).

Teoretici rozlišují působení nadnárodních korporací ve státu, kde mají sídlo, a ve státech, kde jsou "hosty". Jejich chování také závisí na tom, zda jednají s rozvojovými státy nebo s vyspělými, kde mohou být donuceny k výrazným ústupkům. Rozvojové státy, zejména ty, jejichž ekonomické a politické instituce nejsou dostatečně silné, mohou mít s aktérstvím nadnárodních korporací značný problém, jelikož nemusí mít dostatek moci na korigování negativního působení korporací (Barnet & Müller 1975). Nadnárodní korporace mají zahraniční politiku, která se často shoduje s politikou domovského státu, ale může jít i proti ní (Nye, 1974). Tyto korporace vykazují přímý i nepřímý vliv na státy a jejich občany, někdy jsou využívány domovskými národními státy jako nástroj, v jiných případech mají kapacitu dominovat nad státy.

Zásadním rysem aktérství nadnárodních korporací je jejich podstata a ultimátní cíl. Zatímco státy jsou definovány svými teritorii, nadnárodní korporace překračují hranice a obchodní vztahy překonávají místa, což z nich činí specifické aktéry. Jejich cílem je zejména maximalizace zisku pro své akcionáře, což zahrnuje vyjednávání s národními státy. Vztah mezi nimi je charakterizován vzájemnými výhodami a omezeními na obou stranách (viz. Příloha 1).

Příloha 1 : Vyjednávací model vztahu mezi nadnárodními korporacemi a národními státy. (obrázek)

Zdroj: Převzato z (Dunning, 1992)

1.1.1.2 Aktérství pohledem sociálního konstruktivismu

Sociální konstruktivismus je teoretický směr, který se stal významným nástrojem v analýze mezinárodní politiky a vztahů. Tento směr nabízí jedinečný pohled na dynamiku moci, identit a normativních struktur, které formují interakce mezi aktéry na globální scéně. V kontextu této práce je sociální konstruktivismus vhodným přístupem pro zkoumání aktérství nadnárodních korporací, protože klade důraz na percepci moci a sociální konstrukci reality, což umožňuje hlouběji porozumět tomu, jak národní státy vnímají a reagují na moc nadnárodních korporací.

Sociální konstruktivismus se zaměřuje na to, jak jsou sociální reality konstruovány prostřednictvím interakcí mezi aktéry. Základní premisa této teorie je, že realita není objektivně daná, ale je vytvářena a rekonstruována sociálními procesy a normami (Finnemore, 1996; Katzenstein 1996; Onuf, 1989; Wendt, 2006). To znamená, že významy, hodnoty a identity nejsou pevně dané, ale jsou formovány a měněny v průběhu času na základě interakce a komunikace mezi aktéry.

Za nejvýznamnějšího myšlenkového proponenta aplikace sociálního konstruktivismu v mezinárodních vztazích platí Alexander Wendt. Položil teoretický základ tohoto

myšlenkového proudu. Představil identitu, zájmy a sociální konstrukci státu. Rozdělil konstruktivismus na slabý (thin) a silný (thick) podle toho, zda uznává do určité míry materialismus, či ho zcela odmítá. V jeho pojetí je primárním aktérem v globální politice stále stát, ale položil důležité základy pro pohled na nestátní subjekty jako na aktéry (1992). Pojem globální politiky používají sociální konstruktivisté místo termínu „mezinárodní vztahy“, jelikož z podstaty tohoto pohledu na dění odstupuje od dogmatu kladení veškeré pozornosti na národní státy. Konstruktivismus přisuzuje důležitost jak strukturám, tak jednotlivým aktérům, kteří jsou schopni vnímat příležitosti a omezení, jež struktury vytvářejí, a na základě toho přizpůsobovat své chování a měnit struktury (Wendt, 2006).

Martha Finnemore (1996) navázala na obecnější Wendtovy teorie a aplikovala je na roli mezinárodních organizací a procesy normativního tlaku. Nepíše konkrétně o nadnárodních korporacích, ale její teorie o normativním tlaku, šíření norem a rozhodování na multilaterální bázi je aplikovatelná i na korporace. Mohou být ovlivněny globálními normami a hodnotami, které formují jejich obchodní strategie. Zároveň však mohou být samy šířiteli norem a standartu, třeba tím, že ve svém odvětví budou platit za příklad dobré praxe. Výsledně mohou svou aktivitou ovlivňovat i samotné národní státy.

Pro označení libovolného nestátního subjektu za aktéra v širším, konstruktivistickém pojetí musí subjekt splňovat určitá kritéria. Je nezbytné prokazovat stupeň autonomie vůči vnitřnímu i vnějšímu prostředí a mít vlastní vůli a smysl (Bretherton & Vogler, 2006). Tímto způsobem konstruktivistický přístup rozšiřuje a komplikuje pohled na aktérství v mezinárodních vztazích, přičemž zohledňuje široké spektrum entit, které mohou zastávat roli aktéra v globálním politickém řádu.

1.1.2 Moc

Koncept moci je v kontextu mezinárodních vztahů úzce spojen s otázkou aktérství, neboť určuje autonomii aktérů. Aby byl subjekt autonomní, tak vyžaduje určitou míru moci.

V tradičním pojetí mezinárodních vztahů převládá materialistický pohled na moc, kde je síla aktérů odvozována z dostupných prostředků a schopností. Tento názor však kritizuje Susan Strange (2005), která upřednostňuje širší definici moci zahrnující schopnost ovlivnit výsledek dle vlastních představ. Zdůrazňuje strukturální moc a tvrdí, že "moc nad" má větší význam než tradiční "moc pocházející z něčeho". V rámci debaty o moci je klíčové zahrnout vůli, protože národní státy, i když mají monopol na násilí, často nemají vůli ho využít.

Klíčovým aspektem ve vztazích mezi národními státy a nadnárodními korporacemi je vyjednávací moc⁸. Toto vyjednávání vytváří rovnováhu, kde státy hledají zahraniční investice, ale zároveň chrání svou suverenitu prostřednictvím regulací a omezení. Státy tak nabízejí své suroviny či přístup k vnitřním trhům a poptávají investice v různých formách (ve formě peněžní, v přístupu k inovacím či zaměstnání pro své občany). Jakmile nadnárodní firma v určitém státě podniká, může na ni hostitelský stát v případě přílišného rozpínání uvalit například protimonopolní regulaci, v extrémním případě ohrožení národních zájmů může dokonce její místní pobočku vyvlastnit⁹. Firmy mohou při dalším vyjednávání hrozit například opuštěním trhu a oslabením ekonomiky národního státu k získání příznivějších podmínek. Silnějším je z pohledu formálních schopností výsledně národní stát. (Kline, 2006).

Anders Uhlin (1988) shromáždil poznatky o moci nadnárodních korporací do pěti klíčových aspektů. Tyto aspekty jsou blíže rozebrány v následující kapitole, jelikož jsou z pohledu výzkumu diplomové práce zásadní.

Zaměříme-li se na moc nadnárodních korporací v období po shrnutí Uhlina, tak poměrně novým konceptem je pak měkká moc nadnárodních korporací. Proměny v chápání moci otvírají prostor pro její nové formy, jako je měkká moc, jak ji rozvedl Nye (2011). Dle jeho koncepce nástroje měkké moci zahrnují diplomacii, ekonomickou pomoc a komunikaci.

Nadnárodní korporace efektivně využívají jak tvrdé, tak měkké nástroje moci. Přestože nedisponují vojenskou mocí, mohou vládám vyhrožovat opuštěním trhu a tím je ekonomicky oslabit. Měkké nástroje, zejména role CSR, jsou pro korporace důležité. Mnoho autorů poukazuje na to, že skrze CSR mohou nadnárodní korporace ovlivňovat národní státy jak pozitivně, tak negativně (Detomasi, 2015) (Scherer & Pallazzo, 2011) (Wettstain, 2012). Z pragmatického hlediska využívají korporace CSR jako politický nástroj k vyvíjení tlaku na národní státy a k získání přístupu na nové trhy (Broeders & Taylor, 2017).

1.1.2.1 Klíčové aspekty moci nadnárodních korporací podle Anderse Uhlina

Anders Uhlin zanalyzoval debatu o aktérství nadnárodních politice na konci 80. let 20. století. V tomto období debata kulminovala přijetím vyjednávacího modelu zástupci různých myšlenkových proudů. Zaměřil se na to, co akademici říkají o moci nadnárodních korporací, jelikož ta je úzce propojena s autonomií a se samotnou podstatou aktérství. Poznatky shrnul

⁸ *Bargaining Power*

⁹ Praxe, ke které se uchylují zejména rozvojové země. V rámci rozvinutých, demokratických zemí praxe téměř nevidaná. Taková akce by měla kromě negativních dopadů v podobě zhoršení vztahů s domovskou zemí vyvlastněné pobočky nadnárodní firmy také implikace v nadnárodních organizacích či z pohledu zájmových skupin v rámci státu. (Kline, 2006)

do pěti klíčových aspektů moci, které jsou představeny níže. Diplomová práce s nimi pracuje později ve výzkumné části, kde je srovnává s výsledky analýzy.

- *Doména moci*

Pole působnosti moci a jeho podstata (Dahl & Stinebrickner. 2003). Nadnárodní korporace svou doménou moci ovlivňují akcionáře, zaměstnance, odbory, média, politiky a další firmy. Pokud srovnáme zdroj moci nadnárodních korporací a národních států, tak dominuje paradigma, že se národní státy naučily skrze různé regulace a omezení s korporacemi vypořádávat. S tím počítá vyjednávací model vzájemného vztahu, jenž byl přijat proponenty různých myšlenkových proudů. Kritici tohoto pohledu poukazují na neefektivitu těchto opatření. Biersteker (1980) fenomén popisuje jako iluzi moci národních států a dokládá, že „krocení“ nadnárodních korporací je ve skutečnosti pro rozvojové státy velmi náročným úkolem. Tvrdí, že korporace disponují širokou škálou legálních i ilegálních strategií, díky kterým se mohou vyhnout státním regulacím.

Ze zjištění vyplývá, že zatímco ekonomicky rozvinuté hostitelské země se naučily s působením korporací vypořádávat, a tudíž by měla převažovat pozitivní percepce, rozvojové země s nimi nadále mohou mít problém a ve výsledku je vidět spíše negativně. Slabé politické a ekonomické instituce rozvojových států mohou zapříčinit jejich závislost na korporacích, rozvinuté národní instituce propůjčují státům efektivní nástroje, jak negativa působení korporací limitovat.

- *Rozsah moci*

Tento aspekt se soustředí na poznatky o tom, nad čím vším mají korporace moc. Nezpochybnitelnou mocí nadnárodních korporací je moc ekonomická. Existují však zásadně rozdílné pohledy na jejich politickou moc. Tradiční liberálové a neomerkantelisté politickou moc nadnárodních korporací zanedbávají, zatímco teoretici imperialismu a neomarxisté ji zdůrazňují. Je podstatné dodat, že opět převážně ve vztahu s rozvojovými státy.

Jakkoliv existuje shoda nad mocí ekonomickou a částečná shoda nad mocí zasahovat do politických procesů, opomíjený je vliv na kulturní a společenské podmínky v hostitelských zemích. Rozebírá je jen několik autorů a vždy ve vztahu s rozvojovými zeměmi. Kumar (1980) pohlíží na kulturu jako na množinu hodnot, ideologií, přesvědčení, znalosti, jazyku a různých forem umění. Tvrdí, že všechny tyto prvky mohou být v rozvojových zemích přímo či nepřímo ovlivněny nadnárodními korporacemi. Potenciálně tak mohou ovlivňovat celé společnosti.

- *Základny moci*

S ohledem na základny moci si Uhlín propůjčuje definici od Goldmanna (1978): „*Základna moci A ve vztahu k B: Vlastnosti A, vztahu mezi A a B a systému, jehož A a B jsou*

součástí, které vedou k A mající moc nad B.“ Shromažďuje zde teoretické poznatky, které pojednávají o tom, odkud korporace čerpají svou moc.

Mezi klíčové vlastnosti umožňující nadnárodním korporacím u určitých případech převyšovat národní státy patří jejich velikost, flexibilita při geografickém přesouvání produkce, vyjednávací dovednosti a kontrola nad výrobními prostředky.

Strukturální moc se stává důležitou základnou, kterou nadnárodní korporace uplatňují v mezinárodním systému. Využívají struktury odvětví, ve kterém působí; provázanosti s domovským státem; produktivity a efektivitu; aliancí s pravicovými vládami; potenciálních aliancí s místními obchodními elitami; aliancí s ostatními nadnárodními korporacemi; posilování struktur závislosti mezi centrálními a periferními státy a zastupování spojující role v tomto vztahu.

Uhlín zdůrazňuje, že výčet základů moci nadnárodních korporací sám o sobě poskytuje omezený výhled. Pro jejich zhodnocení je třeba je brát za relativní k moci států. Ty disponují unikátními prostředky. Keohane a Nye (1973) vyjmenovávají loajalitu občanů, teritoriální jurisdikce, legální suverenitu, moc zdanění a monopol nad násilím. Domácí stát má moc nad základnou nadnárodní korporace. Podle Uhlína (1988) jsou „základny moci indikací potenciální moci, musí však být relevantní pro danou situaci, kde může potenciální moc přejít v reálnou moc.“ Transformace této moci je komplexní proces s řadou omezení, která brání uplatnění jejího potenciálu.

- *Omezení, která brání potenciálu uplatnění moci:*

Mezi taková omezení jsou zahrnovány interní konflikty nadnárodních korporací, globální struktura odvětví, ve kterém působí (v případě velké míry konkurence v konkrétním odvětví), mezinárodní režimy obchodu, financí a investic. Gilpin (1975) zároveň připisuje omezení v přílišné propojenosti nadnárodních korporací s domácími státy. Tvrdí, že například v případě úpadku moci Spojených států amerických (USA), by upadla i moc nadnárodních korporací.

- *Nástroje k uplatnění moci*

Nadnárodní korporace dle dostupné literatury disponují širokou škálou nástrojů k uplatňování moci. Mohou tak zasáhnout do všech fází rozhodovacího procesu od nastolení agendy po implementaci. Skrze propagandu v masových médiích, skrze lobbying politického procesu, skrze přísliby investic či hrozbou stáhnutí se z trhu, skrze daňovou optimalizaci pro vyhnutí se vysokému zdanění, skrze přímé financování politiků či uplácení.

Tyto nástroje mohou korporace použít proti domácím a hostitelským zemím, ale drtivá většina zdokumentovaných případů ukazuje na použití proti rozvojovým zemím. Ve státech

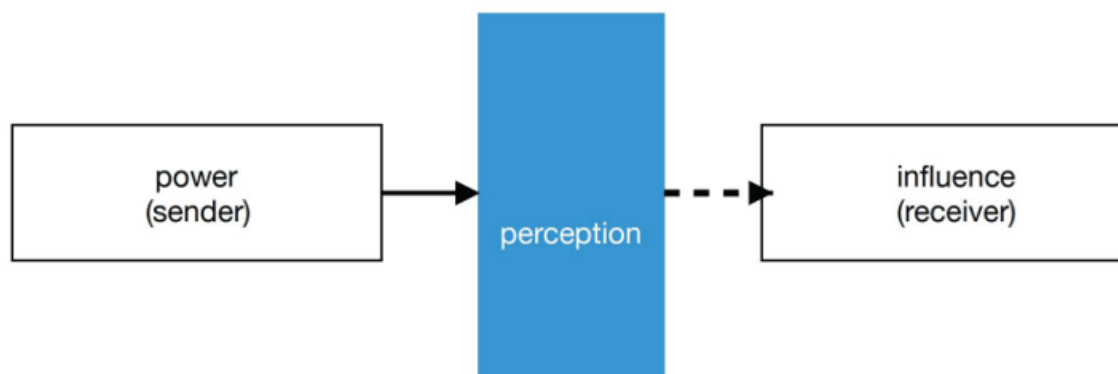
s rozvinutou ekonomikou ovlivňují korporace politický proces většinou skrze neformální jednání s politiky.

1.1.2.2 Percepce moci

Percepce a moc jsou úzce propojeny, a to z několika důvodů, přičemž klíčovým spojovacím prvkem je konstruktivistický přístup, který zdůrazňuje, že samotný abstraktní pojem moci není jako samotný významný. Moc získává konkrétní podobu skrze vnímání různými aktéry a musí být interpretována v kontextech (Wendt, 2006).

Percepce rovněž platí za pojítko mezi mocí a vlivem. Tyto pojmy bývají v literatuře zaměřené na mezinárodní vztahy zaměňovány, avšak Karásková (2019) zdůrazňuje potřebu je odlišit. Argumentuje tím, že vliv je výsledkem projevů moci a upozorňuje na to, že vliv je závislý jak na moci „vysílatele“, tak na percepci „příjemce“ (viz Příloha 2). Percepce tak hraje klíčovou roli při hodnocení, jak moci, tak vlivu, a to z pohledu obou stran interakce (Karásková, 2019; Wendt, 2006).

Příloha 2 : Vztah mezi mocí, percepcí a vlivem (obrázek)

Zdroj: Převzato z (Karásková, 2019)

1.1.3 Aktérství velkých technologických firem jako předmět výzkumu

V průběhu nultých let 21. století došlo k zásadní společenské změně, která od toho momentu jen zrychluje. Přesný bod zlomu, kdy nové technologie začaly ve vyspělém světě dominovat a změnily životy jeho občanů, nelze jednoznačně stanovit. Nicméně je zřejmé, že se stalo něco zásadního, čehož plné důsledky nejsou dosud plně známy, a tento jev se každým dnem prohlubuje (Sristava, 2023).

Společenské vědy zkoumají tuto výraznou změnu z různých disciplín a perspektiv, což vede k chaotické akademické debatě, kde se sice diskutuje o podobných směrech, ale různí autoři používají různá jména pro srovnatelné jevy a aktéry (Castells, 2010; Kumar, 2010; Van Dijk, 2006).

V souvislosti s touto změnou je zkoumána i skupina nadnárodních korporací, které jsou pevně spojeny s těmito novými podmínkami. Tyto korporace jsou označovány různými termíny, jako jsou "Big Tech" (Sristava, 2023; Goldenfein & Mann, 2023), entity nových médií (Castells, 2010; Kumar, 2010) (Van Dijk, 2006), dodavatelé služeb online (Broeders & Taylor, 2017), kapitalisté dohledu (Zuboff, 2019) nebo agregátory dat (Schneier et al., 2013).

I když existuje rozdílný výčet korporací v každé z těchto skupin, je možné zpozorovat řadu společných rysů: jsou to nadnárodní korporace se sídlem v USA, dominují v oblasti nových technologií, včetně umělé inteligence, cloudových úložišť a softwaru, a shromažďují a monetizují osobní data uživatelů. Tyto korporace akumulují bezprecedentní úroveň vlivu pomocí hmotných i nehmotných prostředků (Sristava, 2023; Kumar, 2010; Zuboff, 2019). Tento popis pro účely diplomové práce definuje pojem velkých technologických firem, které zkoumá.¹⁰

Tyto korporace jsou považovány za "velmoci kyberprostoru," což z nich činí soukromé autority ovládající vědění, propojení a přání občanů. Skrze kombinaci ovládnutí nových technologií a strukturální moci konkurují národním státům v oblastech, jako je dohled nad informacemi nebo algoritmická správa. V těchto oblastech mohou VTF národním státům dominovat. Tím ohrožují suverenitu národních států, které mají omezené možnosti, jak na to reagovat (Sristava, 2023; Kumar, 2010; Zuboff, 2019).

To znamená, že k překonání teritoria do jisté míry VTF přidávají i překonání materiálního omezení. Jejich hlavní či vedlejší produkty jsou nehmotné služby v kyberprostoru, a tak nejsou závislé na nerostném bohatství nebo jiných surovinách národních států.

Za důležitý milník z pohledu VTF považuje Zuboff (2019) 9. srpen 2011. V návaznosti na tento den sleduje tři oddělené události, které dle jejích slov zachytily jak prospekty, tak nebezpečí nastupující informační společnosti. Společnost Apple překonala Exxon Mobil a stala se nejvíce kapitalizovanou společností na světě. V Londýně ten samý den propukly

¹⁰ S ohledem na vytyčené rysy chápání tohoto pojmu je však nutné zmínit, že z pohledu sběru a monetizace osobních dat jsou dominantní společnosti Google Meta a v posledních letech Microsoft. Amazon užívatelská data sbírá rovněž, ale v rámci vedlejších produktů a dceřiných firem. Jádro společnosti Amazon tvoří e-commerce. Apple se dlouho pyšnil ochranou osobních dat a důrazem na prodej kvalitních produktů, a přesto že v posledních letech se objevují zprávy o přehodnocení této strategie, z pěti největších amerických technologických firem je závislá na monetizaci dat zdaleka nejméně (Zuboff, 2019).

násilné protesty, které autorka připisuje nespokojenosti lidí plynoucí z neoliberálního kapitalismu – prostředí ve kterém se velkým technologickým společnostem velmi daří. Třetí významnou událostí je vypuknutí právního sporu mezi Španělským královstvím a společností Google ohledně tzv. práva na zapomnění. Spor Google prohrál a symbolizuje tak první výraznou porážku z pohledu modelu VTF a dle Zuboff předznamenal výskyt nárůstu sporů.

Tento spor je tedy pro potřeby práce považován jako bod zlomu a startovní bod výzkumu. Vzhledem k jeho důležitosti byl vybrán za první ze tří analyzovaných případů. Dalšími jsou: spor Francie a Googlu ohledně licenčních poplatků pro mediální vydavatele a spor EU a Googlu ohledně aktu o digitálních trzích. Společnost Google byla rovněž identifikována za zástupce VTF, a proto se práce zaměřuje na spory EU a jejích členských států právě s touto korporací. Z pohledu proveditelnosti výzkumu není možné do práce zahrnout všechny VTF. Aktérství společnosti Google je posouzeno skrze vnímanou moc korporace pohledem EU a jejích členských států.

1.2 Výzkumná otázka a metodologie

1.2.1 Výzkumná otázka

Výzkum je zaměřen na percepci moci VTF v globální politice, konkrétně na moc společnosti Google. Figuruje ve všech výše zmíněných skupinách entit nových technologií a obecně platí za nejmocnější z nich, je tudíž ideálním zástupcem.

Ze zpracovaných teoretických podkladů vyplývá, že skrze sociální konstruktivismus lze považovat nadnárodní korporace za aktéry v mezinárodních vztazích. Existuje řada koncepcí, na jejichž základě jsou rysy aktérství nadnárodních korporací vysvětleny a jejich aktérství konstruováno. Jednou z těchto koncepcí je pět klíčových aspektů moci od Anderse Uhlina (1988).

V rámci zamrzlé debaty o nadnárodních korporacích, která byla nejživější v sedmdesátých a osmdesátých letech 20. století, však můžeme v posledních deseti letech pozorovat změnu. Tím je výskyt literatury zaměřené na VTF, ze které vyplývá, že se v určitých aspektech liší od ostatních nadnárodních korporací. Jejich nehmotný byznysový model indikuje na změnu v rovnováze vyjednávací moci mezi skupinou VTF a národními státy. Tato změna by měla být reflektována i ve vnímání ze strany národních států a výsledné poznatky by se měly lišit od všeobecně přijaté teorie aktérství nadnárodních korporací z 80. let, v práci zastoupené pěti klíčovými aspekty moci od Anderse Uhlina.

Tento výzkum si klade za cíl zodpovědět následující otázku: „*Jaké jsou dnes klíčové aspekty moci nadnárodních korporací v globální politice?*“

K zodpovězení tak široké otázky je třeba stanovit si dvě dílčí, pracovní otázky. První z nich je: „*Co v očích EU a jejích členských států tvoří klíčové aspekty moci společnosti Google?*“ K zodpovězení je třeba získat data o vnímání společnosti Google. Práce se zaměřuje na případy sporů v horizontu 14 let. Zaměření se na krize vzájemného vztahu mezi EU a touto nadnárodní korporací demonstruje, kde vidí státy rizika moci nadnárodních korporací jako aktérů v globální politice.

Druhá pracovní otázka pak spočívá v porovnání získaných dat s teorií aktérství nadnárodních korporací z druhé poloviny 20. století. Práce se ptá: „*Liší se vnímané klíčové aspekty moci společnosti Google od těch, které popsal Anders Uhlin?*“ *A pokud ano, tak jak?*“ Pokud se liší klíčové aspekty moci dnes od podoby, v jaké ji zachytil Anders Uhlin, tak se proměnil i charakter nadnárodní korporace coby aktéra v globální politice. Znamenalo by to, že hrozby VTF popsané kritickými akademiky jsou reflektovány ve vnímání národních států.

1.2.2 Kvalitativní obsahová analýza

K zodpovězení pracovních výzkumných otázek je použita metoda kvalitativní obsahové analýzy (KOA). K analýze percepce je v práci zvolena analýza textů, které zachycují pohled EU a jejích národních států na společnost Google v návaznosti na zkoumané spory. KOA je vhodnou metodou, protože dokáže odhalit kontextuální významy textů i z omezeného počtu zkoumaných materiálů. Následující řádky metodu blíže představí a vysvětlí, jak je v tomto konkrétním výzkumu použita.

Zatímco počátky KOA sahají až do 18. století ve Skandinávii (Rosengren, 1981) a k popularitě se dostala zejména ve Spojených státech na začátku 20. století, tak ta kvalitativní nastoupila až později. Poprvé ji zevrubně definoval Borelson (1952) následovně: Obsahová analýza je výzkumná technika pro objektivní, systémovou a kvantitativní deskripci toho, jak se obsah projevuje v komunikaci. Z počátku nabyla na popularitě jako odmítnutí kvantitativní obsahové analýzy. Oproti svému staršímu sourozenci totiž pohlíží na význam jako na komplexní, holistický a závislý na kontextu. (Kracauer, 1952)

Dnes je sice kvantitativní analýza stále tou populárnější výzkumnou metodou, nicméně ta kvalitativní získala své pevné místo v sociálních vědách. Je velmi pružná, proto nemá jedno jasné pojetí, zato ji lze aplikovat na různé výzkumy. Klade důraz na kontext, validitu a indukci (Schreier, 2013).

Je důležité mít na paměti, že výsledkem kvalitativní analýzy není tvorba teorie. Odkrývá induktivně do jisté míry neprobádané fenomény a výsledky se hodí ke komparaci s dosavadním věděním. Maximálně dokáže tvořit vývoj konceptů či budování modelů. (Lindkvist, 1981).

Samotný postup analýzy záleží na konkrétním výzkumníkovi. Musí se jen držet principu kódování a segmentace textů na menší prvky a jejich následnou kategorizaci do kódovacího rámce. Výstupem analýzy je prezentace dat a interpretace vztahů mezi hlavními kategoriemi a podkategoriemi. K analýze těchto textů je přistoupeno inspirací postupu Shannon a Hsei (2005), s mírnými úpravami vzhledem k potřebám výzkumu. Postup je následující a stejný pro každý zkoumaný případ:

- 1) Nejprve jsou shromážděny a popsány informace o daném sporu mezi EU a jejími členskými státy s korporací Google. Kromě samotného sporu je popsán i kontext a reakce na daný spor – kvůli hlubšímu porozumění sporu, vybrání jednotek analýzy a následné interpretaci kódů.
- 2) Za jednotky analýzy byly v práci zvoleny oficiální dokumenty, tiskové zprávy a mediální články zachycující pohled zástupců EU a jejich členských států na korporaci Google.
- 3) Čtení všech analyzovaných textů opakovaně k dosažení vnoření se do významů a získání představ o textech jako celků.
- 4) Data jsou čtena slovo po slovu k získání kódů zvýrazňováním těch slov v textu, které zachycují klíčové myšlenky a koncepty.
- 5) Dělaní poznámek prvních dojmů, myšlenek. Prvotní analýza spočívá v označení kódů, které z textů vzejdou.
- 6) Kódy jsou následně roztříděny do kategorií v závislosti na tom, jak jsou kódy vzájemně propojené. Kategorie byly stanoveny předem vzhledem k potřebám výzkumu, jsou jimi klíčové aspekty moci Anderse Uhlina. Podkategorie jsou tvořeny deduktivně v průběhu analýzy tak, aby shromažďovaly odhalené kódy a aby jejich název odpovídal seskupeným kódům. Příprava kódovacího rámce je představena v následující podkapitole.
- 7) Definice pro každou kategorii, podkategorii a kód jsou vytvořeny.
- 8) K přípravě finálního představení výsledků je potřeba si zaznamenat citace ke každému kódu a kategorii. Citace použité v představení výsledků analýzy jsou z potřeby přístupnosti strojově přeložené do českého jazyka pomocí služby DeepL. Překlad je kontrolován a upraven autorem v případě nepřesností.

- 9) Představení výsledků analýzy spočívá v popisu a interpretaci odhalených podkategorií a jejich kódů v návaznosti na stanovené kategorie. Jsou interpretovány vztahy mezi odhalenými podkategoriemi. Závěrem každé analýzy je její shrnutí a schéma kódovacího rámce.
- 10) Získaná data ohledně klíčových aspektů moci společnosti Google jsou srovnána s pěti klíčovými aspekty moci Anderse Uhlina a následně je zodpovězena druhá pracovní výzkumná otázka.

Tento postup bude při realizaci analýzy následován. Dle Margrit Schreier (2012) je pro kvalitu analýzy klíčový správně stanovený kódovací rámec. Strategie budování kódovacího rámce v této práci je kombinací strategií „*concept-driven*“ a „*data-driven*“.

1.2.2.1 Příprava kódovacího rámce

Jak již bylo zmíněno výše, klíčovou součástí metody KOA je naplánování a následná realizace kódovacího rámce. Lze si jej představit jako takový návod, podle kterého následně výzkumník data třídí. K datům lze přistupovat třemi způsoby. První přístup spočívá v generaci kategorií a podkategorií předem z existující teorie či zavedených zvyklostí. Takový postup by byl čistě deduktivní, tedy že dojde k odhadu, jaké schéma bude můj výzkum mít a následně jsou k němu přiřazeny příslušné kódy. Tento postup je v literatuře o KOA označen jako „*concept-driven*“. Čistá dedukce však není pro KOA obvyklá a pro účely mého výzkumu není vhodná, jelikož práce odhaluje percepci VTF národními státy.

Druhým přístupem je vycházet při generování hlavních a vedlejších kategorií z analyzovaných dat. Takzvaná „*data-driven*“ KOA čistě induktivně vytváří tyto kategorie bez předchozího rozplánování.

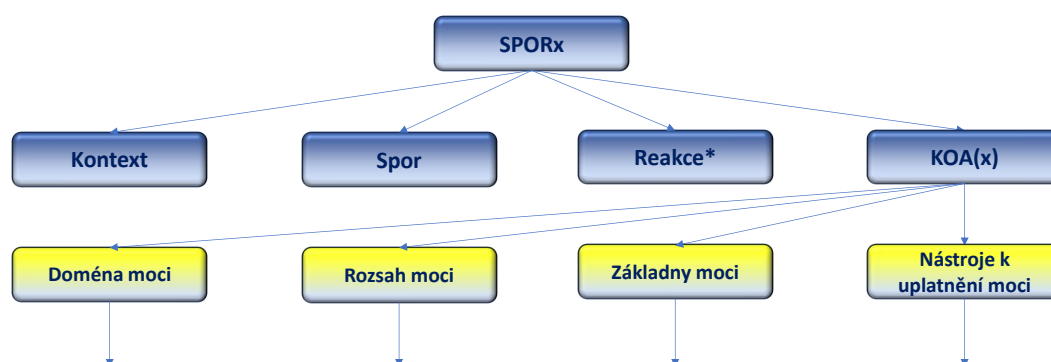
Východisko z dat více odpovídá cílům KOA, ale velmi zřídka je čistě *data-driven*. Nejčastějším přístupem je kombinace těchto dvou popsaných přístupů generování kategorií. (Schreier, 2012). Kombinace je použita i v případě této práce.

Na Příloha 3, který shrnuje postup při realizaci analýzy všech tří zkoumaných případů sporů, lze vidět předem stanovené hlavní kategorie vycházející z klíčových aspektů moci Anderse Uhlina. Výzkum hledá ve výrocích zástupců EU a jejich členských států témata řadící se do čtyř z pěti Uhlinových klíčových aspektů. Omezení moci Googlu nelze ve výrocích ze své podstaty hledat, jelikož zástupci států nevidí do interního fungování korporace. V rámci kategorie „doména moci“ hledá analýza takové výroky, které se pojí s vyjednávacím modelem. Sleduje výroky, které určují, či doména moci má navrch – zda společnosti Google nebo EU a jejich národních států. V kategorii „rozsah moci“ je pozornost zaměřena na škálu

moci společnosti Google – nad vším čím má moc a na co má vliv. V rámci kategorie „základny moci“ analýza hledá, odkud Google čerpá svou moc. Čtvrtá kategorie, „nástroje k uplatňování moci“, pak analýza shromažďuje výroky zástupců EU a členských států o tom, jak korporace konkrétní akty moci provádí, jaké nástroje k tomu používá. Dá se očekávat, že tato kategorie bude z pohledu odhalených kódů nejskromnější vzhledem k tomu, že percepce národních států nevidí do vnitřního fungování korporace.

V podkategoriích je postupováno induktivně. Teorie a předchozí znalosti během odhalování a shromažďování kódů hrají roli, ale záměrem je odhalovat všechny podkategorie, včetně případně úplně nových tak, aby šlo kvalitně odpovědět na pracovní výzkumné otázky a potažmo i na hlavní výzkumnou otázku.

Příloha 3 : Schéma postupu analýzy (obrázek)

* Pouze u prvních dvou sporů

Zdroj: Vlastní výzkum

1.3 Představení případů a výzkumný vzorek

1.3.1 Představení případů

Případy sporů byly vybrány tak, aby počátečním bodem byl spor mezi Španělskem a společností Google ohledně takzvaného práva na zapomnění, který Zuboff (2019) označila za klíčový z pohledu moci VTF a snahu o její omezení. Autorka za tento zlomový okamžik označuje rok 2011, v této práci je pozornost kladena na tento spor od roku 2010 do roku 2014, kvůli celistvosti sporu. Španělská agentura pro ochranu osobních dat (AEPD) se problematice

sice začala věnovat již dříve, nicméně až počátkem druhé dekády 21. století získala větší pozornost. Dalšími aktéry tohoto sporu je ministr spravedlnosti coby zástupce vlády a Soudní dvůr EU (SDEU), jako justiční orgán a instituce EU, u které spor vyvrcholil rozhodnutím v roce 2014. Následují reakce na tuto událost z téhož roku.

Druhým vybraným případem je spor Francie a společnosti Google ohledně licenčních poplatků za přebraný obsah mediálních vydavatelů. Na spor je nahlíženo od roku 2019, kdy Francie přijala evropskou směrnici o ochraně autorství, po rok 2024, kdy prozatím nastal poslední zlom tohoto, v době psaní práce, stále trvajících sporu. Byl vybrán jako případ zachycující změnu přístupu ke společnosti Google. Oproti předchozímu sporu jsou totiž výraznými aktéry vrcholoví političtí představitelé – ministr kultury Franck Reister a prezident Emmanuel Macron. Dalším významným aktérem ze strany státu je Francouzská autonomní agentura pro konkurenci (ADLC). Reakce jsou nabídnuty i v návaznosti na tento případ.

Třetím a posledním zkoumaným sporem je pak spor mezi Evropskou unií a společností Google ohledně regulace VTF v rámci legislativy pod názvem Akt o digitálních trzích (DMA). Spor byl zvolen jako vyvrcholení proměny percepce VTF na subjekty, které je potřeba koordinovaně a systematicky zregulovat, vyvinout silnou politickou vůli a vymyslet způsob, jak donutit Google dodržovat stanovené podmínky. Aktéry ze strany Evropské unie jsou zejména Evropská komise (EK), konkrétně komisaři se zaměřením na digitální agendu Margrethe Vestager a Thierry Breton. Dalšími aktéry jsou pak Evropský parlament (EP) a Rada Evropské unie (REU). Spor je sledován od představení aktu o digitálních trzích v roce 2020 po rok 2024, kdy nastal prozatím poslední zlom tohoto stále trvajících sporu. V tomto případě nebudou zahrnuty reakce na zkoumaný spor, kvůli skutečnosti, že DMA vešel v platnost jen nedlouho před finalizací této práce.

1.3.2 Výzkumný vzorek

K provedení kvalitativní obsahové analýzy (KOA) bylo zvoleno pět textů ke každému z vybraných sporů tak, aby co nejlépe reprezentovaly přístup zástupců EU a jejich členských států k danému sporu. Jelikož KOA lze aplikovat na širokou škálu textů, z pohledu záměru práce byly shromážděny následující texty:

- Tiskové zprávy – rozsahem a zjednodušením technických vysvětlení tak, aby jim porozuměla média a skrze jejich prostřednictví veřejnost. Tím se hodí k výzkumu vnímání společnosti Google.
- Ostatní oficiální dokumenty zástupců EU a jejich národních států, jako výroční zprávy, či přepisy proslovů politiků.

- Mediální články přebírající přímé citace politiků. V případě potřeby zahrnutí pohledu důležitých aktérů, ke kterým nebyly primární oficiální zdroje, byly použity relevantní úseky internetových článků, které popisují výroky zástupců EU a národních států.

2 Výzkumná část práce

2.1 Spor Španělska a Googlu ohledně práva na zapomnění

2.1.1 Kontext

V roce 2010 se Španělsko nacházelo v hluboké finanční krizi, která vyústila ve vysokou nezaměstnanost dosahující 20,1 % (Eurostat, 2024b), přičemž nezaměstnanost mezi mladými lidmi přesáhla 40 %. (Eurostat, 2024c) Tato krize byla součástí širší evropské dluhové krize, která postihla mnoho zemí. Mariano Rajoy, který se stal předsedou vlády v roce 2011, se zaměřil na snížení rozpočtového deficitu prostřednictvím úsporných opatření, reformu trhu práce pro snížení nezaměstnanosti a podporu hospodářského růstu skrze investice. Jeho vláda čelila značným výzvám, včetně sociálních nepokojů a protestů proti těmto opatřením.

Z výše uvedených důvodů ochrana soukromých informací občanů na internetu nebyla pro vládu Mariana Rajoye prioritou. Přesto počátek sporu sahá až do roku 2007. Ředitel Španělské agentury pro ochranu osobních dat (AEPD Artemi Rallo Lombarte zmiňuje jmenovitě nejméně 3 případy, přičemž agentura postupovala vždy stejně. Interně případ vyhodnotila jako oprávněný a vyzvala Google k „odindexování“ dat, tak, aby se daná informace po zadání jména „poškozeného“ neobjevovala ve výsledcích vyhledávače. Google na tyto výzvy nereagoval a požadovaný krok nepodniknul (CPDP, 2015). Změna začala až v roce 2010.

2.1.2 Spor

V roce 2010 podal pan Costeja González, španělský občan, stížnost AEPD proti vydavateli deníku La Vanguardia a společnostem Google Spain a Google Inc. Stížnost se týkala toho, že při zadání jeho jména do vyhledávače Google se objevovaly odkazy na dvě stránky z roku 1998 v deníku La Vanguardia, které obsahovaly oznámení o dražbě jeho nemovitostí, jež byly předmětem exekučního řízení kvůli dluhům na sociálním zabezpečení. González požadoval, aby AEPD nařídil La Vanguardia odstranit nebo upravit tyto stránky tak, aby se jeho osobní údaje již nezobrazovaly, nebo aby byly použity nástroje k ochraně údajů ve vyhledávačích. Dále chtěl, aby AEPD nařídil Google Spain a Google Inc. odstranit nebo skrýt jeho osobní údaje z výsledků vyhledávání a odkazy na La Vanguardia (CPDP, 2015).

AEPD stížnost vůči La Vanguardia zamítl s tím, že zveřejnění informací bylo právně odůvodněné a mělo za cíl maximálně propagovat dražbu, aby se zajistil co největší počet zájemců. Stížnost proti Google Spain a Google Inc. však byla uznána a AEPD nařídil těmto společnostem, aby údaje stáhly. V následném řízení před španělským Národním soudem byla vznesena otázka týkající se povinností provozovatelů vyhledávačů chránit osobní údaje osob,

kteří si nepřejí, aby byly určité informace o nich lokalizovány, indexovány nebo zpřístupněny. Jelikož odpověď závisela na interpretaci směrnice EU 95/46, rozhodl soud požádat Soudní dvůr Evropské unie o předběžné rozhodnutí (AEDP, 2010).

Po sérii negativních rozhodnutí španělských soudů případ dospěl k Soudnímu dvoru EU (SDEU). Ten měl zodpovědět tyto otázky:

1. Spadá vyhledávač jako Google, se sídlem mimo EU, ale s pobočkami v EU, do působnosti směrnice o ochraně údajů?
2. Zpracovává Google informace a je „správcem údajů“?
3. Rozšiřuje se „právo být zapomenut“ natolik, že někdo může požádat vyhledávač o odstranění informací, i když byly tyto informace legálně zveřejněny třetími stranami? (Brock, 2016)

Přestože proces nasvědčoval vítězství Googlu, který argumentoval, že není „správcem obsahu“ a že vyhledávače jsou pouhými zprostředkovateli, rozsudek byl opačný. Soud potvrdil argumenty AEPD a zašel ještě dál. Rozhodl, že Google spadá pod právo EU a je považován za správce údajů. Soudci zdůraznili, že vyhledávače mají velkou moc v internetovém ekosystému, protože snadný přístup k informacím představuje nové hrozby pro ochranu osobních údajů. Vyhledávače si vytvářejí vlastní profily osob. Toto narušení práv jednotlivce na ochranu údajů nelze ospravedlnit „pouze ekonomickým zájmem provozovatele vyhledávače“. I když má veřejnost zájem na přístupu k informacím, práva „subjektu údajů“ převažují. Soud zjistil, že pan Costeja má právo požádat vyhledávač o odstranění svých informací, a že jeho „základní práva na ochranu těchto údajů a na soukromí“ zahrnují „právo být zapomenut“. Za určitých podmínek je vyhledávač povinen tuto žádost splnit (SDEU, 2014).

2.1.3 Reakce

V reakci na rozhodnutí SDEU společnost Google přijala zodpovědnost za svůj vyhledávač a vytvořila formulář, pomocí kterého mohou evropští uživatelé požádat o odstranění určité informace z vyhledávače, pokud to není ve veřejném zájmu a pokud nejde o veřejně známou osobnost, jak uložil soud. Jak sama společnost ve formuláři uvádí: "Z důvodů ochrany a dat (například podle obecného nařízení EU o ochraně osobních údajů) můžete mít právo požádat o odstranění určitých osobních údajů, které s vámi souvisejí."

"Tento formulář slouží k odeslání žádosti o odstranění konkrétních výsledků pro dotazy, které zahrnují vaše jméno, z Vyhledávání Google. Správcem odpovědným za zpracování osobních údajů v souvislosti s určením výsledků zobrazovaných ve Vyhledávání Google, jakož

i se zpracováním žádostí o odstranění odeslaných pomoci tohoto formuláře, je společnost Google LLC." (Google, 2024)

O tuto možnost byl v následujících letech zájem. Dle své výroční zprávy od roku 2014 do roku 2017 obdržela společnost 2,4 milionu žádostí o smazání, přičemž vyhověla pouze 43 % z nich (Google, 2023a).

Ze strany občanské společnosti byly reakce smíšené. Řada kritiků označila rozsudek za černý den pro svobodu projevu. Jiní proces označili za kontraproduktivní, jelikož podle jejich argumentů přisoudil společnosti Google pravomoc rozhodovat, co je svoboda projevu a co je právo na zapomnění. Zatímco v případě odmítnuté žádosti o „odlinkování“ se může dotyčná osoba obrátit na národní soud, v případě schválení žádosti nikdo rozhodnutí rozporovat nebude (Brock, 2016).

2.1.4 KOA1

2.1.4.1 Doména moci

První odhalenou podkategorií v rámci této kategorie je „potvrzení jurisdikce“. Zástupci Španělska v tomto sporu, AEDP, generální advokát Jääskinen i SDEU v řadě výroků zdůrazňují, že společnost Google, potažmo její pobočky v hostitelských státech EU, náleží národním jurisdikcím.

„Tento subjekt potřebuje přítomnost na národních reklamních trzích, a proto Google založil dceřiné společnosti v mnoha členských státech.“ (SDEU, 2013)

„K nabízení těchto služeb využívají tyto společnosti zařízení na španělském území a cíleně se zaměřují na uživatele žijící ve Španělsku.“ (AEDP, 2010)

„Vnitrostátní právní předpisy o ochraně údajů se na ně vztahují, pokud si v členském státě zřídí kancelář, která svou činnost zaměřuje na obyvatele tohoto státu za účelem propagace a prodeje reklamního prostoru, i když technické zpracování údajů probíhá jinde.“ (AEDP, 2010)

Jde o odpověď EU a Španělska na taktiku Googlu zbavit se právní odpovědnosti za svou ekonomickou činnost na území hostitelských států. Na tyto výroky lze pohlížet jako na snahu o podřízení domény moci korporace doméně EU a Španělska. Uplatnění jurisdikce je důležité v rámci vyjednávání o moci mezi nadnárodními korporacemi a národními státy, bez ní by nemohly státy uplatňovat důležité nástroje jako jsou sankce. Samotný fakt, že tuto skutečnost musí zástupci EU a Španělska zdůrazňovat, indikuje problematiku vztahu mezi aktéry. Národní státy se musí vypořádat s extra-teritorialitou korporace.

Dalším opakujícím se tématem výroků spojených s vzájemným vztahem je „Google jako ekonomický aktér“. Jde o pohled na Google, jako na běžnou korporaci, která přirozeně podléhá moci národních států, její role je byznysová aktivita a nenáleží ji povinnosti navíc.

„Domnívá se, že společnost Google nelze obecně považovat za ‚správce‘ osobních údajů, které se objevují na webových stránkách, které zpracovává, a který by podle směrnice odpovídal za dodržování pravidel ochrany údajů.“ (SDEU, 2013)

„Je potřeba, aby si mladí lidé ‚plně uvědomili rizika‘, která používání internetu představuje pro některá jejich základní práva, jako je soukromí.“ (Europa Press, 2013)

Disentní hlas ze SDEU a španělský ministr spravedlnosti Gallardón zastávají pohled, že Google nevybočuje ze zažitých představ o nadnárodních korporacích. Nemá odpovědnost za informace, které nabízí v rámci svého vyhledávače a nenese odpovědnost za újmu způsobenou shromažďováním osobních informací. Gallardón místo volání po povinnostech navíc pro korporaci zdůrazňuje osvětu a osobní zodpovědnost občanů.

V přímém rozporu s tímto pohledem je velmi početná podkategorie „potřeba omezit moc Googlu“. AEDP a SDEU pohlíží na doménu moci Googlu jako na něco víc než na doménu moci běžného ekonomického subjektu. Ukládají korporaci povinnosti navíc a chtějí, aby převzala více odpovědnosti za následky svého podnikání.

„Reakce úřadů odráží skutečnost, že se nejednalo o ojedinělý případ, a usiluje o začlenění základních zásad ochrany soukromí do návrhu nových online služeb.“ (AEDP, 2010)

„Provozovatel je za určitých okolností povinen odstranit ze seznamu zobrazených výsledků odkazy na webové stránky, které obsahují informace týkající se určité osoby.“ (SDEU, 2014)

„Princip informovanosti či transparentnosti: právo občana znát a mít přístup ke všem informacím, které jsou o něm uchovávány.“ (AEDP 2014)

Zástupci EU a Španělska tuto povinnost ukládají či plánují uložit Googlu jakožto vyhledávači, jenž ovládá informace a jako korporaci která ve velkém nakládá s osobními daty občanů – takzvanému Big Data subjektu. Vidí negativní následky působení korporace a v rámci vyjednávání o moci vyžaduje omezení těchto následků, jelikož škodí jejich zájmům. Tuto percepci lze vidět tak, že se zástupci snaží o navrácení rovnováhy v rámci vyjednávacího modelu.

Potřebu omezit moc Googlu efektivnějším vymáháním ochrany osobních dat občanů doplňuje AEDP i výroky o sankcích. Demonstruje tím, že v případě neuposlechnutí výzev je Španělsko nuceno přikročit i k tvrdším formám moci.

„V říjnu 2010 zahájil AEPD sankční řízení proti společnostem Google Inc. a Google Spain za shromažďování a uchovávání informací o poloze sítí Wi-Fi a údajů o užitečném zatížení prostřednictvím vozidel používaných pro službu Street View.“ (AEDP, 2010)

Zmiňuje případ řízení ohledně sporu o nezákonném sbírání osobních dat v rámci služby Street View, který agentura dotáhla do konce a pokutovala korporaci. V rámci vyjednávání o vzájemné moci tedy neváhá „ukáznit“ korporaci sankcemi.

Podkategorie „potřeba multilaterální odpovědi“ pak na snahu omezit moc Googlu přímo navazuje. Analýza odhalila výroky, které zdůrazňují potřebu při regulaci korporace postupovat společně na evropské úrovni.

„Představuje to precedens, pokud jde o potřebu koordinovaných iniciativ komisařů pro ochranu údajů a soukromí při řešení globálních služeb.“ (AEDP, 2010)

„K zajištění jednotných kritérií a operativních řešení je nezbytná spolupráce mezi evropskými a dalšími orgány, a to jak v oblasti ochrany údajů, tak i v jiných oblastech.“ (AEDP, 2014)

AEDP, španělská vláda prostřednictvím ministra Gallardóna i SDEU se shodují na potřebě koordinovaného postupu při limitování negativních externalit působení Googlu. Opět další posílení moci strany EU a členských států při vyjednávání moci se společností Google. Unilaterální ochrana práv občanů dle těchto výroků nestačí.

2.1.4.2 Rozsah moci

SDEU rozhodl, že Google nese zodpovědnost na informace, které nabízí ve svém prohlížeči. Označil korporaci za správce obsahu. Tím korporaci přiznal poměrně podstatnou moc nad informacemi.

„Provozovatel v rámci svých indexačních programů ‚vyhledává‘, ‚zaznamenává‘ a ‚organizuje‘ příslušné údaje, které pak ‚ukládá‘ na svých serverech.“ (SDEU, 2014)

„Provozovatel vyhledávače je v souvislosti s tímto zpracováním ‚správcem‘ ve smyslu směrnice, neboť je to právě on, kdo určuje účely a prostředky zpracování.“ (SDEU, 2014)

Tato subkategorie je významná, jelikož se pojí s následujícími třemi odhalenými tématy výroků zástupců EU a Španělska v této kategorii. Přiznávají korporaci moc, která má silné politické, kulturní a společenské implikace.

První z těchto dalších podkategorií je „pozitivní vliv na práva občanů“. Shromažďuje výroky, které vidí působení společnosti Google v pozitivním světle ve spojitosti s facilitací práva na informace a svobody projevu.

„To se obvykle opírá o reklamu zaměřenou na klíčová slova, která je zdrojem příjmů a důvodem poskytování bezplatného nástroje pro vyhledávání informací.“ (SDEU, 2013)

Generální advokát SDEU vidí Google jako pozitivní nástroj pro každodenní život občanů. Označuje část jeho aktivity za bezplatný nástroj pro vyhledávání informací, výrok, jenž lze interpretovat jako přiznání moci nad informacemi i vlivu nad znalostmi občanů. Další kulturní aspekt působení korporace.

V kontrastu s tímto pohledem je subkategorie „negativní vliv na práva občanů“. Odhaluje opačný pohled, konkrétně ze strany AEDP. Agentura mluví o tom, jak působení korporace ohrožuje práva občanů.

„Nezletili jsou jednou z nejcitlivějších skupin, a to jak kvůli rizikům, kterým jsou vystaveni, tak kvůli nedostatku informací o tom, jak jim čelit.“ (AEDP, 2010)

„Aktivita vyhledávače doplňuje aktivitu vydavatelů internetových stránek a může významně ovlivnit základní práva na soukromí a ochranu osobních údajů.“ (SDEU, 2014)

Interpretace těchto výroků ukazuje na přímý vliv Googlu na práva občanů národních států. Tím, že zaujímá korporace dominantní postavení na trhu s vyhledávači, může propojení jména občana s nepříjemnou informací negativně ovlivnit každodenní život. Tyto citlivé informace občané nemají pod kontrolou a Google požadavky na jejich odstranění z vyhledávače ignoroval. AEDP zdůrazňuje vliv na nezletilé, kteří újmám na internetu zejména náchylní.

Širší podskupina, která odhalila negativní vliv společnosti Google, se zaměřuje na její celospolečenský dopad. SDEU a AEDP tvrdí, že vyhledávač Google zastává významnou společenskou roli.

„Uživatelé internetu si tak mohou vytvořit více či méně podrobný profil hledané osoby.“ (SDEU, 2013)

„Hromadné zpracování údajů se uplatňuje v souvislosti s možností najít si práci, získat hypotéku nebo jiný bankovní úvěr nebo uzavřít zdravotní pojištění.“ (AEDP, 2014)

„Éra velkých dat může změnit fungování trhů a společnosti a vést k takzvané ‚datové diktatuře‘ (AEDP, 2014)

Vzhledem k popularitě služby a obrovskému objemu posbíraných dat, může mít korporace vliv na celou společnost. Zejména AEDP varuje před možným scénářem, že korporace bude využívat osobní data tak, že mohou diskriminovat občany na denní bázi. SDEU konstatuje, že je služba nedílnou součástí života občanů, a proto ji náleží povinnosti navíc.

Poslední odhalenou podkategorií v rámci rozsahu moci je „vliv na prosperitu států“. Ministr Gallardón zdůrazňuje přidanou hodnotu působení VTF na ekonomiku států.

„Inovace v digitálním odvětví musí být jedním z ,pilířů cesty z krize a tvorby pracovních míst‘.“ (Europa Press, 2013)

Vnímá tak ekonomickou moc společnosti Google a v kontextu ekonomické krize vidí korporaci jako spojence ve zlepšení situace s nezaměstnaností a inovace, které firmy jako Google dle jeho slov přináší. Korporaci vidí jako důležitou součást řešení krize.

2.1.4.3 Základny moci

Společnost Google čerpá svou moc z technologického vývoje. To je první ze dvou tematických podkategorií kategorie základen moci. Zástupci EU a Španělska si uvědomují, že se Google vyznačuje překotným technologickým pokrokem – novými technologiemi v digitálním prostoru, které existující legislativa nedokázala pokrýt.

„V době přijetí směrnice v roce 1995 byly internet a vyhledávače novým fenoménem a jejich současný rozvoj zákonodárce Společenství nepředpokládal.“ (SDEU, 2014)

„Vývoj nových technologií zviditelnil ,některé nedostatky nebo omezení‘ v oblasti ochrany údajů.“ (SDEU, 2014)

Zástupci EU a Španělska tak přiznávají, že jedním ze zdrojů Googlu a potažmo i VTF je rigidnost politického procesu a nedostatečné podchycení technologických inovací do legislativy. Díky této skutečnosti mohou VTF uplatňovat svou moc efektivněji. AEPD a SDEU upozorňují, že problém zastaralé legislativy je potřeba napravit a přijít s novými regulacemi.

Zbylá podkategorie se s technologickým vývojem úzce pojí. Jde o jeho konkrétní aspekt – „akumulaci osobních dat“. AEPD vnímá, že byznys model vyhledávače Google stojí na shromažďování velkého objemu informací o uživatelích, které následně využívá k monetizaci skrze cílené reklamy.

„Samotný obchodní model, který tyto služby podporuje, má také dopad na soukromí, protože se zpravidla jedná o služby poskytované zdarma, které jsou financovány z příjmů z reklamy.“ (AEDP, 2010)

Tato základna moci korporace úzce souvisí s negativním vlivem na práva uživatelů, jelikož vedlejší účinek shromažďování dat může být porušování práva na soukromí. AEDP tuto spojitost vidí a varuje před ní.

2.1.4.4 Nástroje k uplatnění moci

V rámci této kategorie byl odhalen jediný výrok, který by mohl splňovat její záměr. AEDP ocenila, že se společnost Google účastní pravidelných setkání s agenturami na ochranu osobních údajů a prokazuje vůli vyřešit obavy o porušování práv uživatelů.

„V průběhu roku společnost Google navázala obecné kontakty se všemi orgány, které jsou členy pracovní skupiny.“ (AEDP, 2014)

Formální schůzky sice mohou být teoreticky považovány za nástroj moci tak, že skrze ně může korporace diplomaticky usilovat o dosažení co nejvíce příznivých podmínek v rámci budoucí regulace či vymáhání dodržování práv uživatelů. V tomto kontextu setkání ale AEDP nevidí. Pohlíží na to spíš jako na ústupek Googlu a vůli korporace dojít k dohodě. V tomto kontextu je pohlíží na formální schůzky spíše jako na nástroj k uplatnění své moci. Žádný výrok, který by tedy záměr kategorie splňoval, nalezen nebyl.

2.1.4.5 Shrnutí

Nejpočetnějšími kategoriemi jsou v případě analýzy sporu mezi Španělskem a Googlem „zdroj moci“ a „rozsah moci“ (viz Příloha 4). V obou kategoriích byl přítomný nejednotný pohled zástupců EU a Španělska na korporaci. Vláda a generální advokát EU mluvili o Googlu jako o běžném ekonomickém aktérovi, jenž podléhá jurisdikcím hostitelských států a jenž by neměl nést zodpovědnost za výsledky vyhledávání svých služeb. Zdůrazněn byl rovněž pozitivní vliv na práva občanů a vliv na ekonomiku Španělska, jež vláda viděla za klíčový z pohledu úniku z ekonomické krize.

Převažovaly však negativní výroky na adresu Googlu. Zejména AEDP a SDEU kladly velký důraz na potřebu omezit moc korporace. Rovněž zdůrazňovaly negativní vliv na občany, a dokonce celou společnost. V očích EU a Španělska tak Google disponuje mocí ekonomickou, kulturní i společenskou.

Ve spojitosti s vnímanými základnami moci korporace dominoval technologický vývoj. Korporace čerpá svou moc z nových technologií, které nejsou pokryty legislativou. Další základnou moci Googlu je akumulace osobních dat, což přímo souvisí s negativním vlivem na práva občanů a na společnost jako celek.

V rámci nástrojů moci pak nebyl odhalen žádný nástroj, u kterého by zástupci Španělska a EU vnímali, že ho Google používá k uplatnění své moci. Nejbližší byla formální jednání, o nich však zástupci mluvili jako spíše o svém nástroji.

Zdroj: Vlastní výzkum

2.2 Spor Francie a Googlu ohledně licenčních poplatků pro mediální vydavatele

2.2.1 Kontext

V roce 2019 se Francie potýkala s vnitřními problémy. Po vítězství prezidenta Emmanuela Macrona a porážce krajní pravice přišla řada zásadních problémů. Hnutí Žlutých vest představovalo občanskou opozici vůči environmentálním cílům Macrona a vyústilo ve Velkou národní debatu. Teroristické útoky, jako bombový útok v Lyonu, zvýšily strach z islámského extremismu. Tragédie, jako požár Notre-Dame, situaci jen zhoršovaly. Dále se Francie potýkala s diplomatickým sporem s Itálií a masivními protesty.

Oproti tomu se může spor mezi vydavateli médií a agregátory dat, jako Google či Meta, zdát jako malichernost. Přesto tento spor získal značnou pozornost jak médií, tak politiků.

Jde o vyústění dlouhodobého sporu. Zástupci mediálních domů v Evropě mají tradici ve vymáhání svých autorských práv. S nárůstem popularity služeb Google a Facebooku, které využívaly úryvky z novinářských článků včetně fotek, si média začala stěžovat. Navíc docházelo k úpadku tradičních médií vlivem internetu. Média potřebovala peníze. (Messe, 2023)

První spor zahájila francouzská agentura Agence France-Presse (AFP), která se soudila s Googlem za používání jejich fotek a titulků. Google odpověděl mimosoudní dohodou. Dalším milníkem bylo spuštění služby Google News, která poskytovala výběr z médií dané země. Opět na principu přebrání titulků, obrázků a krátkých úryvků s odkazem na původní zdroj.

Spuštění této služby vyvolalo lavinu sporů v řadě evropských zemí. Soudní procesy jednotlivých mediálních společností proti Googlu vystřídalo jejich sdružení do větších subjektů a lobbying u vlád pro legislativní změnu, která by pomohla mediálním domům vymoci svá autorská práva.

Za zmínku stojí případy v Německu a ve Španělsku. Němečtí zákonodárci přijali v roce 2013 „daň z odkazu“¹¹, která změnila postup zahrnutí médií ve službách agregátorů dat z „opt-out“ na „opt-in“. Španělsko o dva roky později zvolilo agresivnější postup a přikázalo agregátorům platit za veškerý přejatý obsah.

Google byl od spuštění Google News konzistentní v postoji: „Pokud nás přinutíte platit, službu zrušíme.“ V Německu legislativa umožnila médiím dobrovolně se zapojit do služby bez placení, což vedlo ke kompromisům. VG Media vyjednávala s Googlem o platbě, ale Google odmítl. VG Media se vrátila ke službě bez platby kvůli poklesu čtenosti. Ve Španělsku Google skutečně službu zastavil, což vedlo k menší návštěvnosti španělských médií (Calzada, 2019).

Tyto neúspěchy národních zákonodárců vedly k tlaku pro legislativní změnu na evropské úrovni (Suominen, 2020). Odpovědí byla reforma směrnice o autorském právu v roce 2018. Reforma byla kontroverzní ohledně svobody slova a práva na informace na internetu. Reflekovala přání vydavatelů a označila agregátory dat jako Google za „dodavatele služeb informační společnosti“, kteří musí vydavatele odškodnit za používání zpravodajského obsahu (EU, 2019).

2.2.2 Spor

Francie se nepokusila o reformu autorského zákona na vlastní pěst jako Německo a Španělsko, přestože k tomu měla blízko. Místo toho došlo k bilaterální dohodě mezi tehdejším prezidentem Francoisem Hollandem a výkonným ředitelem společnosti Google Ericem Schmidtem v roce 2013. Výsledkem bylo zřízení fondu „*Digital News Initiative*“, do kterého Google vložil 82 milionů dolarů. Francouzská média z tohoto fondu mohla čerpat peníze na

¹¹ Link tax/Leistungsschutzrecht/Google tax

podporu digitální žurnalistiky. Kritici tvrdili, že se Google tímto krokem „vykoupil“ z regulace ve Francii (Pfanner, 2013).

K legislativní změně došlo až po přenesení aktualizované evropské směrnice o autorském právu do francouzské legislativy. V říjnu 2019 se Francie stala první členskou zemí EU, která tak učinila.

Google zareagoval konzistentně – oznámil konec přejímání obsahu francouzských médií do Google News a nabídl vydavatelům dobrovolné připojení do služby za podmínky vzdání se nároku na kompenzaci. Podobně jako v Německu v roce 2013 (Reuters, 2019).

Na rozdíl od německého scénáře však spor neskončil. Vydavatelé se obrátili na francouzskou nezávislou agenturu pro ochranu tržního prostředí, „*Autorité de la concurrence*“ (ADLC) a vznesli stížnost, že Google odmítá vyjednávat. Za vydavatele se postavili i francouzští představitelé, včetně prezidenta Emmanuela Macrona a ministra školství Francka Riesterera. Odsoudili kroky Googlu a deklarovali, že „*Google regulaci neutěče*“ (Willsher, 2019).

Rozhodnutí ADLC bylo výhrou pro vydavatele. Úřad uvedl, že Google není pouhý zprostředkovatel, nýbrž zásadní aktér na mediálním trhu, na kterém jsou vydavatelé závislí. Dle dodaných dat 26–90 % přeměřované návštěvnosti míří na servery právě z Googlu. Pokud dominantní entita nutí ostatní aktéry vzdát se kompenzace za přejímaný obsah, zneužívá svého postavení na trhu a dopouští se neférové praxe. ADLC nařídil Googlu zahájit s vydavatelem vyjednávání „v dobré víře“ do tří měsíců a navrátit úryvky obsahu do Google News (ADLC, 2020).

Google následně zaplatil 76 milionů dolarů francouzskému sdružení 121 zpravodajských dodavatelů „*Alliance de la presse d'information generale*“ (APIG) za tříletou dohodu. Část sumy byla podmíněna tím, že se vydavatelé nebudou soudně domáhat nároků za porušení autorského práva během tohoto období (Rosemain, 2021).

S ostatními vydavatelem mimo APIG Google nadále odmítal vyjednávat. ADLC proto uvalila na Google pokutu ve výši 500 milionů eur za nedodržení rozhodnutí z roku 2020, protože Google nejednal „v dobré víře“ se všemi vydavatelem (ADLC, 2021).

Až po této druhé právní porážce se Google zavázal k původnímu záměru a přistoupil na systém placení za jakýkoliv přejatý mediální obsah (ADLC, 2022). Spor však neskončil, protože v březnu 2024 ADLC opět Google pokutovala, tentokrát ve výši 250 milionů eur, za nedodržení stanovených podmínek. Zejména šlo o nesplnění příslibu spolupráce se zřízencem pro kontrolu dohody a ve vyjednávání „v dobré víře“ s vydavatelem ohledně kompenzace (ADLC, 2024).

2.2.3 Reakce

Spor mezi Francií a Googlem není u konce, a tedy nelze nabídnout kompletní zhodnocení politiky ani veřejností. Silná podpora vlády pro vydavatele je však rozdílem oproti dřívějším sporům.

Někteří akademici kritizují licenční poplatky, protože vytvářejí závislost a „patronát“ Googlu a Mety. Velké technologické firmy přebírají odpovědnost za zdravý mediální ekosystém od národních států, ale dělají to kvůli PR a snaze vyhnout se další regulaci (Messe, 2023).

Zákonodárci se dostali pod palbu kritiky i kvůli tomu, že dostali Google do pozice, ve které si vybírá, komu zaplatí. Poškozuje tím menší média a přispívá ke krizi žurnalistiky. Velké mediální domy, které mají i jiné příjmy, přežijí, zatímco nezávislá malá (niche) média mají problém (Španělsko, Francie, Česko...) (Calzada, 2018).

Marcel Kolaja, poslanec Evropského parlamentu mezi lety 2019 a 2024, kritizoval celý koncept licenčních poplatků. Tvrdí, že podstatu problému médií změna neřeší. Legislativa je podle něj špatně napsaná. Google prý může za úpadek médií, ale jinak než kvůli přebírání obsahu. Je to kvůli byznys modelu korporace založeném na cílené reklamě. Státy v tomhle případě údajně viděly, že Google má hodně peněz, média málo, tak nařídily Googlu médiím platit. Tvrdí, že kdyby místo toho omezili „šmírovací“ reklamu, tak by média nebyla na Googlu tak závislá. (viz. Příloha 7)

2.2.4 KOA2

2.2.4.1 Doména moci

Za podstatnou podkategorii byla odhalena „potřeba omezit moc Googlu“. Zástupci vlády i ADLC mluví o potřebě přidat korporaci povinnosti navíc a omezit tak její působení a tím i hrozbu pro národní zájmy.

"Google bude muset jednat v dobré víře s vydavateli a zpravodajskými agenturami, které o to požádají, a podle transparentních, objektivních a nediskriminačních kritérií." (ADLC, 2020)

"Autorité uloží společnosti Google pokutu ve výši až 500 milionů eur za nedodržení několika soudních příkazů vydaných v dubnu 2020." (ADLC, 2021)

„Požaduje, aby společnost Google vyjednala s vydavateli a zpravodajskými agenturami odměnu, která jim náleží podle zákona o souvisejících právech za opakované použití jejich chráněného obsahu.“ (ADLC, 2020)

Nařizují korporaci podřídit se záměrům regulace a platit mediálním vydavatelům za přejetý obsah. Říkají, že obcházení regulace nebudou tolerovat a jsou připraveni korporaci silně sankcionovat. Uplatňují tak svou moc a podřizují doménu moci korporace té své.

Omezení moci chce Francie provést na multilaterální bázi. Slibuje si to především od transpozice evropské směrnice. Zejména francouzská vláda oslavuje regulaci na evropské úrovni.

„Tváří v tvář digitálním gigantům je společný postup naše jediná účinná a důvěryhodná ochrana.“ (Riester, 2019)

Ministr Riester a francouzský prezident Emmanuel Macron oba kvitovali aktualizaci evropské směrnice. Nepřímo tak přiznávají, že k regulaci Googlu nestačí Francie jako taková, potřebuje zapojení na evropské úrovni, aby vyřešila její negativní efekt na média. Riester označil Google za „digitálního giganta“ čímž ho rétoricky oddělil od ostatních digitálních firem a přiznal mu velkou míru moci.

Následuje rozhořčení, že si Google dovolil transpozici směrnice, a tím i povinnost platit vydavatelům za obsah, ignorovat. Google učinil krok, jenž dlouhodobě avizoval – v případě nařízení platit za přejetý obsah raději žádný obsah zobrazovat nebude. To nelibě nesl zejména prezident Emmanuel Macron.

„A Francie se nesmí nechat šikanovat.“ (Willsher, 2019)

Společnost Google by měla „více respektovat Francii a její zákony místo snahy je obcházet“. (Willsher, 2019)

Reakce lze interpretovat jako přiznání ponížení Francie a potřebu silné odpovědi. Podkategorie je pojmenovaná jako „nerespektování národních států“ a značí rozhodnost Googlu jít záměrně proti přáním národních států, což může mít zajímavý dopad na vzájemné vyjednávání o moci.

Vzhledem k výše interpretovaným tendencím nerespektovat přání států, zástupci Francie hojně mluví o „potřebě hlídat Google“.

„Během období vyjednávání bude muset společnost Google zachovat zobrazování textových výňatků, fotografií a videí podle metod zvolených vydavatelem nebo příslušnou tiskovou agenturou.“ (ADLC, 2020)

„Autorité bude velmi pečlivě dbát na řádné uplatňování svého rozhodnutí, protože jeho nevykonání může nyní vést k penále.“ (Willsher, 2019)

„ ... vše pod dohledem kontrolního správce, jehož stanoviska budou pro společnost Google závazná.“ (ADLC, 2022)

„Zahrnují také opatření, která umožní nalézt řešení v případě patové situace zásahem rozhodčího soudu, jehož náklady ponese společnost Google.“ (ADLC, 2022)

ADLC mluví hodně o tom, že v případě dalšího nerespektování národní legislativy bude korporace tvrdě sankcionovat. Zároveň nastavuje nástroje, které mají zajistit dohled nad Googlem a dojít ke kýženému cíli Francie – dohodě o finanční kompenzaci mezi korporací a mediálními vydavateli. Na tuto tematickou podskupinu lze pohlížet jako na adaptaci Francie na vyhýbavou taktiku Googlu, ponaučení se a zareagování. Tato strategie má opět potvrdit dominanci Francie nad doménou moci Googlu a vést k lepšímu vzájemnému vyjednávání o moci.

Poslední odhalenou podkategorií v této sekci je „převaha nad Googlem“. Shromažďuje výroky oslavující ústupek Googlu v rámci vyjednávání o kompenzaci mediálních vydavatelů za převzatý obsah.

„Závazky přijaté společností Google poprvé v Evropě poskytují dynamický rámec pro vyjednávání a sdílení informací nezbytných pro transparentní posouzení odměn za přímá a nepřímá práva související s právem autorským.“ (ADLC, 2022)

Logicky by šlo na výroky ADLC pohlížet pohledem, že se Francie naučila jednat s vyhýbavým aktérem a přinutila ho k ústupku čímž prokázala, že má ve vzájemném vztahu jasně navrch. Se znalostí kontextu je však obrázek dramaticky odlišný. Z vývoje sporu víme, že po dohodě mezi ADLC a Googlem o renumeraci a platbě za převzatý obsah korporace nadále vyjednávala jen s hrstkou vydavatelů a ostatní, menší mediální loby nadále ignorovala, načež ADLC reagovala další pokutou. Oslavné výroky tak byly předčasné a dokazují, že Francie stále nedokáže efektivně uplatnit svou moc tak, aby donutila Google platit všem mediálním vydavatelům za jejich obsah.

2.2.4.2 Rozsah moci

První odhalenou podkategorií je „negativní vliv na národní zájmy“. Seskupuje výroky ministra kultury Francie Francka Riesterera, jenž takto hovořil o Googlu při projevu na půdě Senátu k příležitosti schválení transpozice evropské směrnice o autorských právech do francouzské legislativy.

„Je to v národním zájmu. To je třeba mít vždy na paměti. A dotáhnout to.“ (Riester, 2019)

„Zájmy našich spoluobčanů musí být, nadevše ostatní, i našimi zájmy.“ (Riester, 2019)

Přirovnává zájem občanů k zájmu Francie, což je dle jeho slov zdravý mediální ekosystém. Přesvědčuje senátory, ať schválí transpozici a burcuje je tak, že nešetří ostrými výrazy na adresu Googlu. Tato podkategorie se pojí se všemi dalšími odhalenými podkategoriemi v rámci vnímaného rozsahu moci Googlu.

Zejména s „moci nad médii“. Prezident, francouzská vláda i ADLC mluví hodně o tom, jak silný negativní impakt na média má služba Google News. Dle jejich slov přebírá obsah mediálních vydavatelů a používá je bez finanční kompenzace. To je ale v jejich percepci Francie jen část skládačky.

„Hodnotu, kterou vytvářejí, dnes přebírají platformy a vyhledávače, které jejich obsah znovu využívají bez nároku na odměnu.“ (Riester, 2019)

„Praktiky společnosti Google způsobily vážnou a bezprostřední újmu tiskovému sektoru.“ (ADLC, 2020)

„Tato návštěvnost je také velmi důležitá a zásadní pro vydavatele a tiskové agentury, kteří si nemohou dovolit ztratit část svých digitálních čtenářů kvůli ekonomickým potížím.“ (ADLC, 2020)

Google dle slov Riesterera a ADLC představuje pro média existenční systematickou hrozbu, kvůli skutečnosti, že média potřebují peníze za svůj obsah, ale zároveň potřebují službu Google News, aby se jejich obsah dostal ke čtenářům na internetu. Tím se média dle slov zástupců Francie dostala do situace, kdy nutně potřebují peníze, ale jsou velmi závislá na Googlu na to, aby si o ně rázně řekla. Tuto situaci lze interpretovat tak, že společnost Google disponuje značnou mocí nad mediálním prostorem. Svými rozhodnutími může pomoci určitému médiu či napomoci jeho finanční likvidaci. Zahrnutím média v Google News rovněž zvyšuje dosah média, může tak případně rozhodnout o tom, jakým médiím dosah prodlouží a jakým ho ubere.

Tuto komplexní situaci interpretuje ministr Riester tak, že má Google „negativní vliv na demokracii“.

„Směrnice EU je naprosto zásadní pro naši demokracii a přežití nezávislého a svobodného tisku.“ (Willsher, 2019)

Vnímá vliv Googlu na mediální sektor jako velmi ničivý. Spojuje zdravý mediální ekosystém se zdravou demokracií a vychází mu, že jestliže korporace škodí nezávislému a svobodnému tisku, tak škodí celé demokracii. Tento argument spojuje s potřebou vymocit nová pravidla o licenčních poplatcích, jinak dle jeho slov hrozí zánik nezávislých médií ve Francii. To znamená, že dle jeho slov má Google vliv na celou společnost ve smyslu, že ohrožuje informovanost občanů a základní hodnoty francouzské demokracie.

Vyústěním této palčivé situace je snaha donutit Google platit mediálními vydavateli za jejich obsah. A to i přesto, že v takové situaci Google preferuje jejich obsah nepřebírat.

„Vyzývá k řádnému globálnímu jednání mezi společností Google a vydavateli.“ (Willsher, 2019)

„Tento gigant musí platit nepatrnou část svých kolosálních příjmů na financování profesionální produkce zpráv,“ napsal Assouline.“ (Willsher, 2019)

Francouzští zákonodárci si spojili, že Google má hodně peněz, média málo a že má Google na jejich působení vliv. Rozhodli se, že situaci vyřeší tak, že přinutí Google médiím platit. Tento krok lze však interpretovat tak, že se Francie rozhodla vzdát své zodpovědnosti za zdravý mediální ekosystém a odevzdala tuto pravomoc do rukou Googlu. Povinnost navíc lze tak brát jako získání moci navíc jako „zodpovědnost za média“. Mecenášství a preferenčnímu přístupu k určitým médiím se snaží ADLC předejít tím, že se snaží Google donutit k plošným platbám za přebírání mediálního obsahu, ale i v případě, že by orgán uspěl, tak by média závisela na korporaci ještě víc – spoléhala by na její platby.

2.2.4.3 Základny moci

Dle slov zástupců Francie čerpá Google svou moc z „dominantního postavení na trhu“.

„Její podíl na trhu se na konci roku 2019 pohybuje kolem 90 %. Kromě toho na tomto trhu existují silné překážky vstupu a expanze, které souvisejí se značnými investicemi nutnými k vývoji technologie vyhledávače a s účinky sítí a zkušeností.“ (ADLC, 2020)

„Autorité se domnívá, že společnost Google mohla zneužít svého dominantního postavení na trhu obecných vyhledávacích služeb tím, že vydavatelům a tiskovým agenturám stanovila nekalé obchodní podmínky.“ (ADLC, 2020)

ADLC vnímá, že Google ovládl evropský trh s vyhledávači. Získal tak strukturální moc, jelikož má vliv na celý trh a může ovlivňovat jiné aktéry působící na internetu. V tomto konkrétním případě tato strukturální moc dle slov zástupců Francie drtí mediální sektor. Korporaci tato moc dává možnost přebírat obsah médií zdarma aniž by jim musela platit, protože média potřebují dosah služby Google News. Může si tak dovolit mediálními vydavateli stanovit neférové podmínky, což se dle ADLC stalo, a proto vyžaduje nápravu. Ve výrocích zástupců Francie nebyly nalezeny jiné tematické subkategorie, které by zapadaly do kategorie rozsahu vnímané moci společnosti Google.

2.2.4.4 Nástroje k uplatnění moci

Analýza odhalila dvě podkategorie vnímaných nástrojů moci společnosti Google. ADLC hojně zmiňuje „unilaterální rozhodnutí“ jako důležitý nástroj, který Google použil k vyhnutí se z nutnosti platit za přebíraný mediální obsah. Jak již bylo výše několikrát zmíněno, Google zaujal stejnou pozici jako v minulých případech, tj. kdy snaha korporaci donutit k licenčním poplatkům vedla k rozhodnutí korporace službu Google News ve Francii přerušit.

„Společnost Google využila zákonné možnosti poskytnout v určitých případech bezplatné licence na určitý obsah a rozhodla, že za zobrazení chráněného obsahu nebude obecně platit žádnou odměnu.“ (ADLC, 2020)

„Hrozba snížení viditelnosti je totiž pro každého vydavatele tisku synonymem ztráty návštěvnosti, a tedy i příjmů.“ (ADLC, 2020)

Společnost Google provedla unilaterální rozhodnutí neplatit, zachovala se tak jako autonomní aktér, který hájí své zájmy. Reakce ze strany Francie byly překvapené až rozhořčené. Následující podkategorie shromažďují ostřejší výroky na adresu korporace po jejím rozhodnutí.

Politici zástupci Francie obvinili společnost Google, že úmyslně „obchází národní pravidla“.

„Francie obvinila amerického internetového giganta Google, že ignoruje ‚ducha a písmo‘ celoevropského zákona o autorských právech.“ (Willsher, 2019)

„Chování společnosti Google je výsledkem záměrné, promyšlené a systematické strategie nedodržování předpisů.“ (ADLC, 2021)

„Chování společnosti Google vedlo k dalšímu zpoždění řádného provádění zákona o souvisejících právech.“ (ADLC, 2021)

K podobnému obvinění se později přidala i ADLC. Dle jejich slov společnost úmyslně ignorovala rozhodnutí antimonopolního orgánu. Už nešlo jen o unilaterální rozhodnutí využít legální možnosti neposkytovat svou službu ve Francii, šlo o pokus vyhnout se nařízení orgánu národního státu. Francie tak vnímá, že Google využívá jako svůj nástroj moci strategii maximálního vyhýbání se regulacím. Situaci lze interpretovat tak, že Google spoléhá na neefektivitu vymáhání národních rozhodnutí a sází na to, že Francie Google k platbám za mediální obsah prostě nedonutí. Tento nástroj by se dal označit i za zdroj moci korporace, jelikož z neefektivity vymáhání regulací může dlouhodobě korporace profitovat, ale v analýze je posouzena percepce moci Googlu a tady Francie vnímá obcházení legislativy a nařízení jako záměrný nástroj společnosti Google.

2.2.4.5 Shrnutí

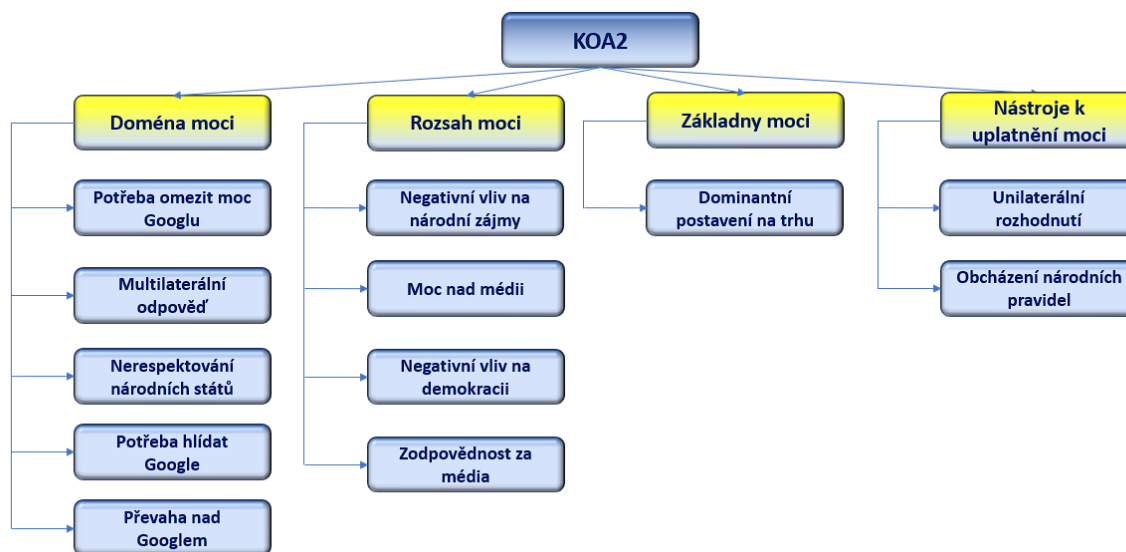
Ve všech analyzovaných textech byl přítomen jednotný pohled na společnost Google. Jak političtí zástupci, tak ADLC vnímají negativní efekt korporace na francouzský mediální sektor. Zatímco jazyk antimonopolní agentury je odměřený a formální, ministr Riester a prezident Macron zvolili tvrdé výroky na adresu Googlu, které však odhalují sílu domény moci společnosti.

Zástupci Francie mluví o nutnosti omezit moc Googlu, aby přežila francouzská média. Z kódovacího rámce analýzy (viz. Příloha 5) je jasné, že kategorie doména moci obsahuje největší počet odhalených podkategorií. To lze interpretovat tak, že zástupci Francie vnímají sílu domény moci Googlu a vynakládají velké úsilí na adaptaci a potvrzení dominance národního státu při vzájemném vyjednávání o moci. Rétoricky ADLC potvrzuje svou převahu nad mocí Googlu, ale z kontextu sporu víme, že příslib dohodnout se s vydavatelem Google nedodržel a spor tak trvá dál.

V rámci kategorie rozsahu moci dominuje vnímaný vliv na národní zájmy ve spojitosti s mocí Googlu nad médii. Zástupci Francie přiznali Googlu silný vliv nad mediálním prostorem a potažmo i negativní vliv na společnost jako celek. Z toho lze číst vnímanou ekonomickou, kulturní i společenskou moc Googlu. Zajímavou podkategorií je „zodpovědnost za média“ která shromáždila výroky o přesunu zodpovědnosti národních států za zdravý mediální ekosystém na bedra korporace. Krok, jenž lze interpretovat jako omezení i jako posílení moci Googlu.

Nejchudší kategorií z pohledu shromážděných kódů jsou základny moci. Jedinou podkategorií byla odhalena vnímaná moc Googlu, která pochází z dominantního postavení na trhu. Díky této strukturální moci může korporace ovládat i další aktéry působící na internetu, v tomto případě média, kvůli své dominanci na trhu s vyhledávači.

V rámci vnímaných nástrojů k uplatňování moci rezonuje „unilaterální rozhodnutí“ a „obcházení národních pravidel“. Tyto nástroje si jsou svou podstatou dost podobné, podkategorie rozlišuje použitý tón ze strany zástupců Francie. První zmíněná kategorie obsahuje výroky o tom, že Google místo placení za převzatý mediální obsah zvolil jinou legální možnost. Druhá zmíněná kategorie, se vyznačuje mnohem negativnějším pohledem na unilaterální rozhodování Google. Zástupci zde o korporaci říkají, že se regulacím a nařízením záměrně a systematicky vyhýbá.

Zdroj: Vlastní výzkum

2.3 Spor EU a Googlu ohledně aktu o digitálních trzích

2.3.1 Kontext

Duch doby na počátku mandátu Evropské komise v roce 2019 byl velmi odlišný od situace na konci mandátu v roce 2024. Počátek se vyznačoval obdobím ekonomické prosperity v Evropě, kdy většina členských zemí dávno překonala následky finanční krize z roku 2008. Následovala však série bezprecedentních krizí, které silně ovlivnily strategické plány Evropské komise, zejména globální pandemie a ruská válka na Ukrajině.

Mezi prioritami Evropské komise byly tři hlavní oblasti: evropský *Green Deal*, podpora ekonomiky a digitální agenda pod názvem „*A Europe fit for digital age*“. Regulace VTF se prolínala druhou a zejména třetí prioritou. Kladen byl důraz na malé a střední podniky a explicitně na zdanění VTF. V třetí oblasti Komise představila Akt o digitálních službách a nutnost nastavit pravidla pro odpovědnost VTF a bezpečí uživatelů, se zaměřením na ochranu osobních informací (EK, 2019).

Navzdory krizím Evropská komise svůj slib splnila a akt o digitálních službách dovedla ke schválení, spolu s dalším legislativním aktem zaměřeným na VTF – aktem o digitálních trzích.

Jednalo se o odpověď Evropské komise na roky soudních sporů týkajících se odpovědnosti VTF, jejich postavení na trhu a nakládání s osobními daty uživatelů. Další motivací byly

bezesporu skandály a dopad jejich působení na demokracii, například šíření dezinformací a kauza Cambridge Analytica.

Evropští političtí lídři si uvědomili moc těchto firem na ekonomiku, uživatele a demokracii. Dva hlavní aktéři legislativních změn, komisař pro vnitřní trh Thierry Breton a komisařka pro konkurenci Margrethe Vestager, nešetřili silnými výroky vůči velkým technologickým firmám. Breton je přirovnal k bankám před finanční krizí v roce 2008 a uvedl, že tyto firmy se cítí být příliš mocné na to, aby se staraly o problémy, které jejich podnikání působí. Vestager prohlásila, že jejich služby mají „enormní dopad na to, jak vidíme svět kolem nás“ a že uživatelé potřebují vědět, jak fungují (Amaro, 2020).

Vyjádření Vestager vystihuje misi aktu o digitálních službách. Komise stanovila za jeho cíle ochranu uživatelů na sociálních médiích, ochranu jejich práv, více uživatelských možností a menší vystavení nelegálnímu obsahu. Širším cílem bylo zvýšení demokratické kontroly nad systémovými platformami a omezení rizika manipulace a šíření dezinformací (EK, 2024a).

Akt o digitálních trzích se zaměřuje zejména na soukromý sektor. Definoval tzv. gatekeepers – největší technologické firmy s dominantním postavením na trhu. Mezi tyto firmy Komise zařadila Alphabet (Google), Amazon, ByteDance, Metu a Microsoft. Pro tyto korporace nastavila jasná pravidla, co musí a nesmí dělat, s cílem zvýšení konkurenceschopnosti menších digitálních firem. Zásadní změnou je nastavení ex-ante systému, který předchází porušování zákonů, na rozdíl od ex-post vymáhání odškodného (Vezzoso, 2024).

2.3.2 Spor

Evropská komise představila legislativní návrh na akt o digitálních trzích 19. února 2020 společně se strategií na akt o digitálních službách. V oficiální tiskové zprávě komisaři Vestager a Breton zdůraznili konkurenceschopnost evropského byznysu a potřebu nastavit pro VTF jasná pravidla. Tyto firmy podle EK hrají centrální roli v životech občanů a mají zásadní efekt na trh a ekonomické aktéry (EK, 2020).

Google zareagoval na představení digitální legislativy odmítavě. Karan Bhatia, místopředseda společnosti pro Public Affairs, uvedl, že ačkoliv korporace podporuje aktualizaci pravidel pro digitální společnosti, tak v této podobě by šla proti zájmům občanů a ohrozila by inovace a technologický pokrok (Google, 2020).

Insideři uvedli, že se VTF, včetně Googlu, chystají spustit intenzivní lobbying směrem k Evropské komisi, poslancům Evropského parlamentu a k národním vládám (Amaro, 2020).

REU se k návrhu EK vyjádřila 11 měsíců po jeho představení. Navrhla drobné úpravy, zejména větší zapojení národních vlád do vymáhacího procesu, a potvrdila nutnost nastavit pravidla pro VTF k zajištění „konkurenceschopného a férového digitálního sektoru“. Evropský parlament zaujal tvrdší postoj a navrhl 229 pozměňovacích návrhů směrem k větším pokutám pro VTF, zahrnutí více firem do kategorie „gatekeepers“ a pravomoc pro EK zakázat fúze VTF v případě opakovaných porušení pravidel. Andreas Schwab, reportér návrhu ve výboru, zdůraznil sílu evropských zákonodárců: „*Naše poselství je jasné: EU bude prosazovat pravidla sociálně tržní ekonomiky také v digitální sféře, což znamená, že zákonodárci určují pravidla hospodářské soutěže, nikoli digitální giganti.*“ (EP, 2021)

Na konci března 2022 dosáhly všechny tři evropské instituce dohody. Finální pozice reflektovala tvrdší postoj Evropského parlamentu směrem k větším pokutám a případnému zákazu slučování. Na tiskové konferenci k dohodě byli zástupci institucí s výsledkem spokojeni. Vestager označila výsledek za vítězství pro konkurenceschopnost a Schwab za konec neustále rostoucí dominance VTF (EK, 2022a). Celý legislativní proces, tj. od jeho začátku po finální schválení zabralo evropským zákonodárcům 22 měsíců, což vzhledem k fungování EU a komplexitě tématu bylo velmi rychlé.

Společnost Google se k průběhu vyjednávání veřejně nevyjadřovala, konala za zavřenými dveřmi. Vyvíjela lobbistický tlak na zájmové ekonomické skupiny, poslance Evropského parlamentu či národní vlády, kam v posledních měsících směřovala nejvíce pozornosti. Snažila se šířit narativ, že silná regulace oslabí menší ekonomické aktéry, poškodí inovace a technologický vývoj (Espinosa, 2022). Ke konci vyjednávání navýšila, dle evropského registru, svůj roční rozpočet na lobbying na částku mezi šesti a šesti a půl miliony eur ročně (EU, 2024a), což ji řadí mezi pět firem s největšími výdaji na lobbying v institucích EU (CEO, 2023). Google vsadil i na bilaterální jednání. CEO společnosti Sundar Pichai se před dohodou v triologu sešel s Vestager a Kent Walker, předsedkyně společnosti pro Public Affairs, se setkala s místopředsedkyní Evropské komise Věrou Jourovou (Espinosa, 2022).

Společnost Google se k aktu o digitálních trzích vyjádřila až 5. března 2024, tedy týden před počátkem platnosti pravidel. Korporace uvedla, že uživatelé čekají negativní změny při fungování jejich služeb kvůli zavádění opatření k zajištění souladu s pravidly (Google, 2023b).

Například přestala nabízet možnost prokliknutí z vyhledávače na Mapy Google. V návaznosti na nelibost uživatelů vydala návod o pěti krocích, jak nastavit preferované služby (Google, 2023c). Tento krok byl záměrný; legislativní změnu šlo reflektovat uživatelsky přívětivěji, což se dá považovat za pokus přesměřovat nevoli uživatelů směrem k zákonodárcům. (viz. Příloha 7)

25. března téhož roku zahájila Evropská komise se společností Google řízení za podezření z nedodržování podmínek stanovených legislativou kvůli nenabídnutí alternativních služeb ke svému obchodu s mobilními aplikacemi Google Play a kvůli pokračující praxi preferování vlastních služeb při používání vyhledávače Google. V průběhu dvanácti měsíců má EK rozhodnout o verdiktu a případné pokutě (EK, 2024b). Vestager na tiskové konferenci k zahájení řízení proti společnostem Google, Meta a Apple uvedla, že EK bude pokračovat v používání všech dostupných nástrojů k zabránění tomu, aby „gatekeepers“ obcházel pravidla (EC, 2024c).

2.3.3 KOA3

2.3.3.1 Doména moci

Výroky v této kategorii jsou v analýze rozděleny do dvou významných podkategorií. První z nich je „omezení moci Googlu“ a shromažďuje takové výroky zástupců EU, které mluví o tom, jak plánují Google zregulovat a jak ho skrze DMA zregulovali.

„Akt o digitálních trzích řeší negativní důsledky vyplývající z určitého chování platforem, které působí jako digitální „strážci“ jednotného trhu.“ (EK, 2020)

„Cílem návrhu je zajistit konkurenceschopné a spravedlivé digitální odvětví s cílem podpořit inovace, vysoce kvalitní digitální produkty a služby, spravedlivé ceny a vysokou kvalitu a výběr v digitálním odvětví.“ (REU, 2021)

„...zvyšuje kvantitativní prahové hodnoty, které by znamenaly, že se na společnost vztahuje DMA, na 8 miliard EUR ročního obratu v Evropském hospodářském prostoru (EHP) a tržní kapitalizaci 80 miliard EUR.“ (EP, 2022b)

O potřebě omezit moc Googlu mluví koordinovaně zástupci EK, REU i EP. Všechny tři instituce vidí nutnost zregulovat korporaci a uplatnit tak doménu moci EU v rámci vzájemného vyjednávání. EP chce omezit moc Googlu více než zbylé dvě evropské instituce. Chce závažnější postih pro gatekeepery v případě porušení pravidel.

Ruku v ruce s omezením moci se nese kategorie „pojistky omezení moci Googlu“. Zástupci EU se poučili z minulých sporů s VTF a zdůrazňují, že budou dodržování nových pravidel bedlivě hlídat. V případě porušení pak hrozí tvrdými sankcemi.

„Komise bude moci uložit sankce a pokuty až do výše 10 % celosvětového obratu společnosti a v případě opakovaného porušení může pokuta dosáhnout až 20 % tohoto obratu.“ (EK, 2022b)

„...předpokládá omezení ‚zabijáckých akvizic‘: v případech systematického nedodržování předpisů by Komise mohla omezit strážce brány v provádění akvizic v oblastech relevantních pro DMA.“ (EP, 2021)

"Jedná se o případy, kdy již máme konkrétní důkazy o možném nedodržení... Ale naše monitorovací a vyšetřovací práce tím samozřejmě nekončí." (EK, 2024c)

Jako důkaz, že to zástupci EU myslí vážně, svědčí zahájení řízení s VTF Google, Apple a Microsoft jen pár týdnů od vstupu DMA v platnost. Jde o známku adaptace na taktiky VTF uplatňovaných při vyjednávání o vzájemné moci a pokus o potvrzení dominance moci EU nad společnostmi Google. Rovněž i o známku vnímané silné domény moci korporace.

2.3.3.2 Rozsah moci

První z odhalených podkategorií je „moc nad digitálními trhy“. EU vnímá, že ekonomická moc VTF výrazně vzrostla. Korporace jako Google svou velikostí a aktivitou zabraňují úspěch menším evropským digitálním firmám.

„Moderní soubor pravidel pro celý jednotný trh podpoří inovace, růst a konkurenceschopnost.“ (EK, 2020)

„Podpoří také rozšiřování menších platforem, malých a středních podniků a začínajících podniků.“ (EK, 2020)

EU říká, že pokud nezakročí, tak digitální trhy zůstanou neférové a menší ekonomičtí aktéři nebudou mít šanci VTF konkurovat.

Větší důraz je ve vyjádřeních zástupců EU přítomen ve spojitosti s „vlivem na evropské hodnoty“. EU rámcuje potřebu zregulovat VTF ochranou práv evropských občanů, svobodou uživatelů na výběr služeb a ochranou demokracie.

„Nová pravidla budou lépe chránit spotřebitele a jejich základní práva na internetu.“ (EK, 2020)

EU mezi své klíčové hodnoty, na kterých byla postavena, řadí svobodu a demokracii (EU, 2024b). Na ty mají dle jejích vlastních slov VTF negativní vliv. EU tak přiznává kulturní a společenskou moc korporaci Google.

Následující podkategorie se s touto minulou úzce pojí. „Vliv na společnost“ je ve výrociích zástupců EU přítomna ve smyslu přiznání zásadního vlivu na adresu VTF ve vztahu ke každodennímu životu občanů EU.

„Mnoho online platforem začalo hrát ústřední roli v životě našich občanů a podniků, a dokonce i v naší společnosti a demokracii obecně.“ (EK, 2020)

„Někteří velmi velcí hráči se objevili jako kvazi-veřejný prostor pro sdílení informací a online obchodování.“ (EK, 2020)

EU tak vnímá společenskou moc firem jako je Google, vzhledem k jejich schopnostem utvářet digitální prostor. Uživatelé používají jejich služby každý den. Vyhledávají pomocí služeb Googlu informace, sledují videa na YouTube, stahují aplikace na Google Play. Korporace tak má možnost ovlivňovat každodenní chod života lidí a byznysu, jelikož i ekonomičtí aktéři na službách korporace závisí.

2.3.3.3 Základny moci

V kategorii vnímaného původu moci společnosti Google byla odhalena sice jen jedna podkategorie, ale v podstatným počtem shromážděných kódů. Zástupci EK, REU a EP mluví o „zneužívání dominantního postavení na trzích“. Tato podkategorie se pojí s „mocí nad digitálními trhy“ a spolu s ní vysvětluje potřebu omezení moci Googlu.

„DMA se bude vztahovat na gatekeepery, tedy společnosti, které vytvářejí překážky mezi podniky a spotřebiteli a někdy dokonce ovládají celé ekosystémy.“ (EK, 2022b)

„...dává uživatelům možnost kdykoli odinstalovat předinstalované softwarové aplikace, jako jsou například aplikace, v základní službě platformy.“ (EP, 2021)

S ohledem na základnu moci Googlu zástupci EU vnímají, že korporace nečerpá svou moc z dominance jen na jednom trhu, ale na více. Všimá si její dominance na trhu s internetovými prohlížeči ale i ve spojitosti s protěžováních vlastních služeb na mobilech s operačním systémem Android. Přiznává strukturální moc Googlu a ostatním gatekeeperům. Mluví o tom, že vzhledem k jejich dominantnímu postavení jim nemohou menší ekonomičtí aktéři konkurovat, a to chce regulací napravit.

2.3.3.4 Nástroje k uplatnění moci

V rámci této kategorie nebylo nalezeno mnoho kódů. Přesto byla odhalena jedna podkategorie. Je jí „obcházení zákonů“ a varuje před ní EK.

„Tato úvaha byla do značné míry ovlivněna našimi zkušenostmi s prosazováním antimonopolních pravidel, kdy jsme byli svědky pokusu porušovat zákon.“ (EK, 2024c)

„Budeme i nadále využívat všechny dostupné nástroje, pokud se některý ze strážců brány pokusí povinnosti DMA obejít nebo zpochybnit.“ (EK, 2024c)

V kontextu zahájení předběžného řízení se společnostmi Google, Apple a Microsoft komisařka Vestager zmiňuje zkušenosti z minulých let, kdy dle jejích slov VTF jako Google vykazovaly tendence obcházet zákon. EU si je tak vědoma tohoto nástroje moci, který Google

využívá, a demonstruje připravenost vypořádat se s touto strategií. V kontextu pojistek omezení moci Googlu s tímto nástrojem Googlu EU pracuje a připravila mechanismy, jak se s ním vypořádat.

2.3.3.5 Shrnutí

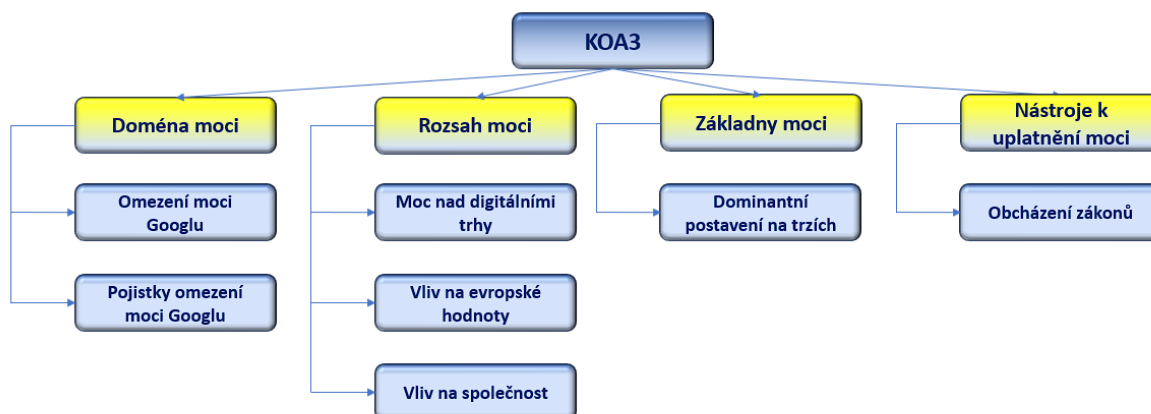
Vnímání moci společnosti Google je v rámci sporu ohledně regulace VTF skrze DMA velmi jednotné a exaktní, proto byl odhalen poměrně malý počet podkategorií (viz Příloha 6).

Ve výrocích nebyl nalezen žádný afekt, EU asertivně vysvětluje, proč omezila moc Googlu. Poučila se také z minulých sporů a jasně dala najevo, že omezení moci hodlá hlídat a vymáhat, proto mluví o pojistkách, které kvůli tendencím VTF vyhýbat se legislativě zavedla. EU je připravena na strategie Googlu reagovat a je odhodlána uplatnit dominanci své moci nad korporací a omezit negativní efekty jejího působení.

Mezi tyto efekty řadí moc nad digitálními trhy. Vliv na evropské hodnoty a vliv na společnost jako celek. Přiznává korporaci moc ekonomickou, kulturní i společenskou. Vnímá důležitost role, kterou služby Googlu a dalších VTF hrají v životech evropských občanů. Ví, že má vliv na jejich myšlení a jejich hodnoty.

V rámci základní moci hovoří EU o jednom zdroji, který je z jejich pohledu zásadní. Je jím dominantní postavení na trzích a spojuje ho s negativními efekty působení korporace. Vnímá, že ho Google a další VTF zneužívají, neférově protěžují vlastní služby a znemožňují zdravou konkurenci v digitálním sektoru. Gatekeeperům připisují dominanci na více trzích najednou. Říkají, že bez regulace nemohou menší evropské digitální firmy gigantům konkurovat.

Jako vnímaný nástroj k uplatňování moci VTF a potažmo i Googlu bylo odhaleno obcházení zákonů. EK vnímá tendenci nerespektování národní a unijní legislativy. S tímto nástrojem počítá a připravila pojistky, které mají jeho použití předejít.

Zdroj: Vlastní výzkum

2.4 Srovnání

Kvalitativní obsahové analýze byly podrobeny texty zachycující pohled EU a jejích členských států na společnost Google během tří případů vzájemných sporů. V analýzách byly identifikovány hlavní významy a témata textů, přičemž se zaměřily na to, co podle zástupců EU a členských států tvoří klíčové aspekty moci korporace. Nyní jsou jednotlivé analýzy shrnuty a následně posouzeny jejich vzájemné podobnosti a rozdíly.

První analýza se liší od následujících dvou tím, že percepce EU a Španělska vůči společnosti Google není jednotná. AEDP a SDEU vidí moc Googlu jako ohrožení práv občanů a volají po jejím omezení. Španělská vláda však vnímá Google jako ekonomického partnera, který může zemi pomoci ven z krize, a nechce jej podle svých slov regulatorně zahltit. Zbylé dvě analýzy odhalily převážně negativní pohled na působení společnosti. Zástupci Francie a EU vnímají negativní vliv korporace a reagují na něj regulacemi a sankcemi. Rozdíl těchto analýz spočívá v tónu a preciznosti vyjádření. Zatímco zástupci Francie mají silná prohlášení a předčasně slaví převahu nad korporací, zástupci EU ve spojitosti s implementací DMA hovoří obezřetněji a jsou lépe připraveni na reakci korporace.

- *Doména moci*

V rámci domény moci jsou tyto rozdíly mezi analýzami jasně patrné. První analýza odhalila protichůdné podkategorie. Zástupci pohlíželi na Google jako na běžného ekonomického aktéra, ale zároveň vnímali potřebu multilaterálně omezit jeho moc. Nerozhodnost podtrhly výroky ohledně potvrzení jurisdikce. Zástupci Španělska a EU se utvrzovali v tom, že mají moc nad aktivitou Googlu v hostitelských zemích. V pozdějších

sporech zástupci Francie i EU pohlíželi na doménu moci Google shodně negativně s potřebou ji omezit. Zatímco Francie se cítila ponížena strategiemi Googlu a předčasně oslavovala převahu, EU v rámci DMA postupovala více odměřeně a precizně uplatňovala svou moc. Rozdílný postup je vidět na počtu odhalených podkategorií – zatímco Francie vnímala problémy spojené s doménou moci Google různými způsoby, EU později hovořila jen o omezení moci Googlu a pojistkách k zajištění tohoto omezení. Evidentní je časový vývoj těchto výroků. Zatímco v roce 2010 měla EU a její členské státy nejasnou představu o doméně moci Google, později se tento pohled sjednotil a zkonkretizoval. Vývoj lze interpretovat tak, že se EU a členské státy dokázaly na působení Googlu adaptovat a naučily se lépe uplatňovat svou moc ve vzájemném vyjednávání.

- *Rozsah moci*

Rozsah moci vnímali zástupci EU a členských zemí v rámci analyzovaných sporů podobně. Přiznali korporaci ekonomickou, kulturní i společenskou moc. Rozdíl vnímání spočívá v záběru vnímané moci. Zatímco v prvních dvou analyzovaných případech mluvili zástupci EU a členských států o konkrétních oblastech spojených s podstatou sporu, na které má Google vliv, ve třetí analýze pohlížela EU na rozsah moci Googlu širěji. Vnímali moc, kterou korporace a další VTF mají v rámci každodenního života a fungování evropského byznysu.

- *Základny moci*

Základny moci Googlu vnímali rozdílně zástupci Španělska a EU v rámci prvního sporu oproti dalším zkoumaným případům. Mluvili o moci pocházející z akumulace osobních dat a technologického vývoje, která nebyla dostatečně pokryta legislativou. Zbylé dvě analýzy odhalily v této kategorii jen jednu tematickou podkategorii, která se liší ve svém rozměru. Jak zástupci Francie, tak zástupci EU vnímali, že moc Googlu pochází z dominantního postavení. Zástupci Francie mluvili o dominanci na trhu s vyhledávači, EU o dominanci obecně nad digitálními trhy. V tomto zdroji moci vidí problémy, které se pojí s působením korporace, a proto moc Googlu omezili regulacemi.

- *Nástroje k uplatnění moci*

Jako nástroje k uplatňování moci používá Google obcházení národních a unijních pravidel a unilaterální rozhodnutí. Téma obcházení pravidel rezonovalo ve druhém a třetím analyzovaném sporu. Z časového vývoje výroků zástupců Francie a EU lze říci, že zatímco ve druhém sporu tato taktika Francii překvapila a do jisté míry šokovala, EU na ni byla připravena a reflektovala ji do regulace.

Obecně lze o analýzách konstatovat, že postupem času EU a její členské státy začaly vnímat moc Googlu negativněji a závažněji. Rovněž se lze domnívat, že EU našla způsob, jak v rámci vzájemného vyjednávání o moci efektivně reagovat na hrozby spojené s působením korporace. To lze číst z výroků, nicméně o reálných dopadech DMA rozhodne až čas.

2.5 Vnímaný charakter klíčových aspektů moci společnosti Google

Získaná data z analýz jsou nyní sjednocena a použita k zodpovězení pracovních výzkumných otázek.

První otázka zní „*Co v očích EU a jejích členských států tvoří klíčové aspekty moci společnosti Google?*“ Kategorie stanovené Andersem Uhlinem jsou vyplněny percepcí EU a jejích členských států.

- *Doména moci*

V rámci vnímané domény moci společnosti Google ji EU a její členské státy podřídily své vlastní. Potvrdily svou jurisdikci nad jejím působením a označily korporaci za běžného ekonomického aktéra. Zároveň však vehementně usilovaly o omezení moci korporace, a to multilaterálním způsobem. Vnímají tendence Googlu nerespektovat jejich zájmy a potřebu mít tuto korporaci pod neustálým dohledem, včetně zavedení pojistek k omezení její moci. Z výroků vyplývá, že EU a její členské státy cítí převahu nad společností Google a věří, že její moc úspěšně omezily.

- *Rozsah moci*

Zástupci EU a členských států vnímají široký rozsah moci společnosti Google. Podle jejich slov Google disponuje mocí nad informacemi v online prostoru, vlivem na práva občanů, který může být jak negativní, tak pozitivní, vlivem na společnost i na prosperitu států. Má také moc nad médií, vliv na demokracii a zodpovědnost za média. Google ovládá digitální trhy, má vliv na evropské hodnoty i národní zájmy. Vnímaný rozsah moci Google tak má podstatný ekonomický, kulturní a společenský rozměr. Dokáže státům ekonomicky pomoci, ale zároveň je může i ekonomicky poškodit. Ovládá informační toky, což mu umožňuje určovat, jaké informace se dostanou k občanům a jaké ne – má tedy vliv na jejich myšlení. Státy vnímají rozsah moci Google jako problematický a o jeho aspektech hovoří převážně negativně.

- *Základny moci*

Google svou moc čerpá z akumulace osobních dat uživatelů, z technologického vývoje, a především z dominantního postavení na digitálních trzích. Zástupci EU a jejích členských států vnímají zejména negativní aplikace akumulace osobních dat občanů a zneužívání

dominantního postavení. Tyto aspekty se snaží napravit regulací, která reflektuje rychlost technologického vývoj.

- *Nástroje k uplatnění moci*

Jako nástroje k uplatnění moci společnost Google používá formální jednání se zástupci národních států a unilaterální rozhodnutí, které zástupci EU a členských států často vnímají, jako vědomý nástroj k obcházení národních pravidel. Na tento nástroj se zdánlivě adaptovali a počítají s ním v regulaci.

2.5.1 Srovnání s klíčovými aspekty moci podle Anderse Uhlina

Nyní přistupme k srovnání konstruovaných klíčových aspektů moci s pěti klíčovými aspekty moci dle Anderse Uhlina. Srovnání odpoví na druhou pracovní otázku: „*Liší se vnímané klíčové aspekty moci společnosti Google od těch, které popsal Anders Uhlin? A pokud ano, tak jak?*“

- *Doména moci*

Začneme-li prvním aspektem, kde Uhlin shromáždil akademické poznatky o podstatě moci nadnárodních korporací a zaměřil se na jejich vztah s národními státy, tak z jeho zjištění vyplývá, že státy by měly mít navrch. Vyjednávací model předpokládá, že se státy neustále adaptují na strategie korporací a dokážou efektivně uplatňovat svou moc. V rozvojovém světě však mohou mít národní státy s aktérstvím korporací problém.

Percepce EU a jejích členských států těmto poznatkům odpovídá. Zástupci EU a států vnímají moc korporace jako podřazenou té vlastní, ale zároveň ji vnímají jako hrozbu. Často zdůrazňují potřebu tuto moc omezit a dohlížet, aby korporace tato omezení respektovala. Vnímají tendence korporace nerespektovat státy a obcházet stanovená omezení moci. Zjištění se nevymyká vyjednávacímu modelu, avšak indikuje, že EU a státy vnímají Google negativně a projevují vysokou míru obezřetnosti při vzájemném vyjednávání o moci.

- *Rozsah moci*

V rámci rozsahu moci Uhlin tvrdí, že akademici jednoznačně přisuzují nadnárodním korporacím ekonomickou moc, o politické moci se přou a jen výjimečně připisují korporacím moc kulturní a společenskou. Politická, kulturní a společenská moc je často demonstrována na příkladech působení nadnárodních korporací v rozvojových zemích.

Analýza vnímání EU a jejích členských států odhalila, že vnímají ekonomickou moc Googlu, ale více zdůrazňují kulturní a společenskou moc korporace. Vnímají vliv Googlu na každodenní život občanů, na informace, které se k nim dostávají, na média, za která korporaci Francie defacto předává zodpovědnost, a dokonce na národní hodnoty, společnost a

demokracii jako celek. Zde se percepce EU a jejích členských států liší od teorie Uhlina. Členské země EU, přestože jsou ekonomicky rozvinuté, silně vnímají vliv Googlu na kulturu a společnost. O ekonomické moci mluví méně a politickou moc explicitně nezmiňují vůbec. Díky kontextu a popisům sporů víme, že se Google snaží ovlivňovat politický proces, ale zástupci EU a členských států o tom explicitně nemluví.

- *Základny moci*

Do základen moci Uhlin řadí akademické poznatky o původu moci nadnárodních korporací. V analýzách percepce EU a členských států bylo odhaleno, že za základny moci Googlu považují technologický vývoj, akumulaci osobních dat, a především dominantní postavení na digitálních trzích, které korporace zneužívá. Získaná data odpovídají teorii od Uhlina, která uvádí, že nadnárodní korporace využívají struktury trhů, kde dokáží dominovat. Uhlin zmiňuje kontrolu nad výrobními prostředky a moc pramenící z produktivity a efektivity. Technologický vývoj a akumulaci osobních dat lze v širokém pojetí zařadit do těchto kategorií. Odlišuje se jen nehmotný charakter moci Googlu, založený na operacích v digitálním prostoru, který v době ustálení teorie neexistoval.

Zajímavým aspektem je spojení této potenciální moci s přiznáním, že unijní a národní legislativa rychlý technologický vývoj nereflektovala. Spojitost lze interpretovat tak, že moc Googlu a dalších VTF vychází i z toho, že rigidní politický proces nedokáže efektivně reagovat na technologický vývoj, což umožňuje VTF mít náskok v uplatňování své moci.

- *Omezení, která brání potenciálu uplatnění moci*

Percepce omezení, které brání korporacím v uplatnění moci, nebyla analyzována, jelikož vnímání tyto aspekty aktérství odhalit ze své podstaty nemůže. Ke srovnání dat v této kategorii tedy nedochází.

- *Nástroje k uplatnění moci*

Podobně jako v případě předchozí kategorie, i v této má výzkum percepce své limity. Nevidí dovnitř korporací a nedokáže plně odhalit jejich strategie. Analýza přesto odhalila, že EU a členské státy vnímají jako nástroje moci společnosti Google unilaterální rozhodnutí a vyhýbání se národním a unijním pravidlům. Zástupci EU a členských států zmiňovali i formální jednání s korporací, ale tato jednání považovali spíše za svůj vlastní nástroj moci. Uhlin žádný z těchto nástrojů nezmiňuje, ale ani jim výslovně neodporuje, spíše je jeho teorie doplňuje. Z kontextu a popisů sporů víme, že Google vynaložil značné prostředky na lobbing politiků. Podle percepce a dalších informací o sporu Google nepoužil agresivní taktiky, které Uhlin spojuje s působením nadnárodních korporací v rozvojových zemích. Místo toho používal úhybné taktiky a snažil se legálně ovlivňovat vznikající legislativu. Formální jednání

odpovídají novějším poznatkům o měkké moci nadnárodních korporací a jejich diplomatických aktivitách, jak je popsal Nye (2011).

Shrneme-li odpověď na druhou pracovní otázku, určité aspekty vnímané moci společnosti Google se liší od aspektů moci Anderse Uhlina, ale neodporují jim. Percepce Googlu stále zapadá do vyjednávacího modelu, kde státy vnímají svou dominanci nad nadnárodními korporacemi, včetně Googlu a ostatních VTF. Státy přiznávají komplikace při uplatňování moci a často se uchylují k multilaterálnímu postupu, ale nakonec podle svých slov nad Googlem dominují. Zástupci EU a jejích členských států vnímají především ekonomický, kulturní a společenský vliv společnosti. Kulturní a společenské implikace jsou v Uhlinově teorii zanedbány, zejména ve spojitosti s ekonomicky rozvinutými hostitelskými státy. Největším rozdílem je technologický vývoj, který v 80. letech 20. století nebyl plně reflektován, protože internet byl tehdy ještě v plenkách. Akademici nemohli tušit, jak velkým fenoménem se internet stane a jakou roli bude hrát v životech občanů. Percepce tedy doplňuje klíčové aspekty moci nadnárodních korporací o technologický vývoj, který státy obtížně pokrývají legislativou. Nástroje k uplatňování moci jsou dále doplněny o obcházení legislativy ze strany VTF. Základ pro tyto poznatky v pěti klíčových aspektech moci od Uhlina je přítomen, jen nejsou explicitně vyřčeny.

3 Diskuse

Diskuse zároveň slouží jako závěr práce. Výzkumná část práce odhalila vnímání klíčových aspektů moci společnosti Google očima EU a jejích členských států v návaznosti na tři vzájemné spory mezi lety 2010–2024. Následně tento vnímaný charakter srovnala pěti klíčovými aspekty moci Anderse Uhlina, jenž ve svém článku shrnul v 80. letech 20. století literaturu zaměřenou na aktérství nadnárodních korporací v globální politice. Máme tedy dostatek dat k zodpovězení výzkumné otázky a následnému reflektování odpovědi v rámci akademické debaty, a proto poslední odstavce kapitoly patří návrhům na další výzkum.

Ještě před zodpovězením otázky je potřeba uvést limity výzkumu. Nejprve je důležité zopakovat, že výsledkem kvalitativní obsahové analýzy není teorie. Odhaluje kontextuální významy textů, induktivně mapuje nedostatečně probádané fenomény, se kterými je potřeba nadále pracovat, než se mohou stát teorií (Lindkvist, 1981). Výzkum se zaměřil na percepci moci v návaznosti na spory mezi EU a jejími členskými státy se společností Google. Přestože výzkum přinesl podnětné poznatky a odhalil národní percepci korporace, tak je třeba uvést limity tohoto přístupu. Zástupci EU a členských států mohou navenek tvrdit něco jiného, než si ve skutečnosti myslí. Analýze byly podrobeny veřejně dostupné dokumenty, je tedy potřeba mít na paměti, že slova mohla být použita tak, aby ovlivnila cílové skupiny, ne nutně aby sdělila pravdu. EU je také unikátním subjektem, a proto se její vnímání může lišit od vnímání jiných hostitelských států s vyspělými ekonomikami. V poslední řadě byl výzkum zaměřen výhradně na percepci během vzájemných sporů s korporací. Tento krok byl podniknut, aby získaná data v rámci krize vztahu ukázala, kde vidí EU a členské státy největší rizika moci Googlu. Zároveň ale výrazně omezil možnost pozitivního pohledu na korporaci, a přestože pozitivní pohled ve výsledcích přítomen je, tak logicky silně převažuje negativní percepce.

Teď již přistupme k zodpovězení výzkumné otázky. Výzkum se ptá, „*jaké jsou dnes klíčové aspekty moci nadnárodních korporací v globální politice?*“ Po důkladném posouzení odpovědí na pracovní výzkumné otázky je možné konstatovat, že se aspekty moci liší od klíčových aspektů moci stanovených v 80. letech Andersem Uhlinem – v důrazu na multilaterální postup při omezování moci korporací, kulturní a společenské dopady moci korporací, vyhýbaní se legislativě jako nástroj moci – avšak podstata zůstává stejná. Z pohledu percepce EU a jejích členských států, tedy hostitelských států ekonomicky vyspělé části světa, lze vypozařovat indikace na určitý vývoj aktérství nadnárodních korporací. Státy stále vnímají a potvrzují svou dominanci, ale musí se během toho vypořádat s překážkami, které překonávají skrze multilaterální omezení moci korporací regulacemi a pojistkami včetně hrozeb v podobě výrazných sankcí. Vývoj existuje v podobě komplikovanějšího vztahu mezi

korporacemi a vyspělými hostitelskými státy, ale podstata vztahu zůstává stejná – státy mají v rámci vzájemného vyjednávání o moci navrch. Největší vývoj je možné pozorovat v percepci rozsahu moci korporací. Přestože samotný rozsah se nemění, ten stanovený Uhlinem je dostatečně široký, percepce EU a členských států ukazuje, že se kromě ekonomické moci velmi soustředí na kulturní a společenské dopady jejich působení. Vnímají moc pramenící z ovládnutí technologického vývoje a limity legislativy, která ho jen těžko dokáže kontinuálně reflektovat. Vnímají rovněž úhybné manévry, jako nástroj moci korporací, jež pojmenovávají jako úmyslné vyhýbání se unijní a národní legislativě. Zde je pozorován vývoj klíčových aspektů moci nadnárodních korporací. Základní teorie z 80. let, rámcovaná vyjednávacím modelem, zůstává platná, avšak tyto nové poznatky vytvářejí prostor na její aktualizaci a rozšíření.

Co to znamená pro akademickou debatu? Zejména to, že tato práce nepotvrzuje předpoklad kritiků VTF. Zuboff (2019) říká, že VTF naakumulovaly takovou míru moci, že si mohou takřka „*dělat, cokoliv se jim zlíbí*“ a národní státy jim nedokážou efektivně odpovídat. Kumar (2010) tvrdí v podstatě to samé a prosazuje udělení „speciálního statusu“, čímž by je vymezil ze skupiny nadnárodních korporací, protože tvrdí, že by se jim měla věnovat s ohledem na aktérství speciální pozornost.

Přestože lze ve výsledcích tohoto výzkumu pozorovat prvky zjištění kritiků VTF – vyhýbání se legislativě, technologický vývoj nereflaktovaný legislativou a důležitost kulturních a společenských dopadů působení Googlu – percepce EU a členských států neodhalila zásadní rozdíl mezi současným vnímáním nadnárodních korporací, konkrétně VTF, a klíčovými aspekty moci shrnutými v 80. letech během vrcholu debaty o aktérství nadnárodních korporací v globální politice. Státy stále vnímají, že mají nad korporacemi převahu. Výzkum ale indikuje možný vývoj, kterým je zapotřebí se nadále zabývat.

Výsledky výzkumu přinášejí řadu otázek, které by bylo vhodné dále zkoumat. Existuje tedy velký prostor pro navazující výzkum:

- Analýza odhalila, že zástupci EU a jejich členských států – ekonomicky vyspělých hostitelských států – silně vnímají kulturní a společenské dopady působení VTF. Teorie aktérství tvrdí, že toto vnímání bývá typické zejména v rozvojových státech. Nabízí se tedy porovnání výsledků této práce s analýzou percepcí VTF v rozvojových státech. Taková komparace by zjistila, zda stále platí teoretický předpoklad o rozdílu mezi schopností vypořádat se s působením nadnárodních korporací na základě síly ekonomických a politických institucí dané země. Je možné, že nehmotná podstata

produktů VTF mění toto paradigma a způsobuje státům podobné problémy bez ohledu na jejich ekonomickou prosperitu.

- Další potenciální výzkum by mohl srovnat výsledky této práce s analýzou percepce domácího státu – v případě VTF s percepcí USA. Z klíčových aspektů moci Uhlina (1988) vyplývá, že většina literatury se zaměřuje na aktérství nadnárodních korporací v hostitelských státech, zatímco s domovskými státy mají fungovat do jisté míry v symbióze. Bylo by zajímavé zjistit, zda toto potvrdí nebo vyvrátí percepce VTF.
- Další návrh na výzkum spočívá v porovnání percepce EU a jejích členských států s jinými ekonomicky vyspělými státy. EU je unikátní svou strukturou, která ulehčuje multilaterální odpovědi jako nástroj na omezení moci nadnárodních korporací. Právě potřeba multilaterální odpovědi velmi rezonovala ve výsledcích této práce. Bylo by zajímavé srovnat získaná data s vnímáním moci VTF například očima Austrálie, tedy státu, který není součástí EU, a zjistit, zda členství v EU pomáhá při vyjednávání o moci s VTF, nebo zda vnímané klíčové aspekty moci jsou srovnatelné i v jiných rozvinutých hostitelských zemích.

Summary

The research revealed the EU and its member states' perceptions of Google's power through three disputes from 2010–2024, comparing these perceptions with Anders Uhlin's five key aspects of corporate power from the 1980s. The study provided sufficient data to answer the research question and reflect on it within the academic debate, leading to suggestions for further research.

Before addressing the question, it is important to note the research limitations. Qualitative content analysis reveals contextual meanings but does not form a theory. (Lindkvist, 1981) The study focused on perceptions of power related to disputes between the EU, its member states, and Google. Despite revealing national perceptions, public documents analysed may not reflect true opinions, and EU perceptions might differ from those of other advanced economies. The study's focus on disputes highlighted risks but limited positive perspectives on Google.

Now, addressing the research question: "What are today's key aspects of transnational corporations' power in global politics?" The study found differences from Uhlin's 1980s aspects, emphasizing multilateral regulation, cultural and societal impacts, and legal evasions. The core, however, remains unchanged. EU and member states perceive ongoing dominance, but face challenges addressed through multilateral regulations and significant sanctions. The most significant development is the perception of the corporations' power scope, with a strong focus on cultural and societal impacts, technological control, and legal evasions.

The study suggests that while fundamental theories from the 1980s remain valid, new insights offer room for updates and expansion.

For academic debate, this research counters critics like Zuboff (2019) and Kumar (2010), who argue that transnational corporations have unchecked power. The study shows that states still perceive they have an upper hand over corporations.

Further research could compare perceptions in advanced economies with developing countries, analyse perceptions in the corporations' home states like the USA, and compare EU perceptions with those of other developed countries outside the EU, such as Australia.

Seznam zdrojů

Primární zdroje

ADLC, 2020. Related rights: The Autorité has granted requests for urgent interim measures. *Autorité de la concurrence*, [online] 9. dubna. Dostupné z: <https://www.autoritedelaconcurrence.fr/en/communiqués-de-presse/related-rights-autorite-has-granted-requests-urgent-interim-measures> [Zpřístupněno 29.7.2024].

ADLC, 2021. Remuneration for related rights of press publishers and agencies: The Autorité fines Google €500 million. *Autorité de la concurrence*, [online] 13. července. Dostupné z: <https://www.autoritedelaconcurrence.fr/en/article/remuneration-related-rights-press-publishers-and-agencies-autorite-fines-google-500-million> [Zpřístupněno 29 July 2024].

ADLC, 2022. Related rights: The Autorité accepts Google's commitments. *Autorité de la concurrence*, [online] 20. dubna. Dostupné z: <https://www.autoritedelaconcurrence.fr/en/press-release/related-rights-autorite-accepts-googles-commitments> [Zpřístupněno 29.7.2024].

ADLC, 2024. Related rights: The Autorité fines Google €250 million for non-compliance with some of its commitments. *Autorité de la concurrence*, [online] 13. července. Dostupné z: <https://www.autoritedelaconcurrence.fr/en/press-release/related-rights-autorite-fines-google-eu250-million-non-compliance-some-its> [Zpřístupněno 29.7.2024].

AEPD, 2010. *Memoria AEPD 2010*. Dostupné z: <https://www.aepd.es/memorias/memoria-aepd-2010.pdf> [Zpřístupněno 29.7.2024].

AEPD, 2014. *Memoria AEPD 2014*. Dostupné z: <https://www.aepd.es/memorias/memoria-aepd-2014.pdf> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Alphabet, 2024. *Exhibit 99.1: Alphabet Announces Fourth Quarter and Fiscal Year 2023 Results*. [online] Dostupné z: <https://www.sec.gov/Archives/edgar/data/1652044/000165204424000014/googexhibit991q42023.htm> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Amaro, S., 2020. Digital Services Act: How the EU is going after Big Tech. *CNBC*, [online] 5. listopadu. Dostupné z: <https://www.cnbc.com/2020/11/05/digital-services-act-how-the-eu-is-going-after-big-tech.html> [Zpřístupněno 29.7.2024].

CEO, 2023. Lobbying power of Amazon, Google and Co continues to grow. *Corporate Europe Observatory*, [online] 25. září. Dostupné z: <https://corporateeurope.org/en/2023/09/lobbying-power-amazon-google-and-co-continues-grow> [Zpřístupněno 29.7.2024].

EK, 2019. Political guidelines for the next European Commission 2019-2024. *European Commission*. Dostupné z: https://commission.europa.eu/document/download/063d44e9-04ed-4033-acf9-639ecb187e87_en?filename=political-guidelines-next-commission_en.pdf [Zpřístupněno 29 July 2024].

EK, 2020. Europe fit for the Digital Age: Commission proposes new rules for digital platforms, [online] 15. prosince. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/ip_20_2347/IP_20_2347_EN.pdf [Zpřístupněno 29.7.2024].

EK, 2022a. Speech by Executive Vice-President Margrethe Vestager on the Digital Markets Act. *European Commission*, [online] 22. dubna. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_22_2042 [Zpřístupněno 29.7.2024].

EK, 2022b. Digital Markets Act: Commission welcomes political agreement on rules to ensure fair and open digital markets. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_22_1978 [Zpřístupněno 29.7.2024].

EK, 2024a. Digital Services Act. *European Commission*. Dostupné z: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/digital-services-act_en [Zpřístupněno 29 July 2024].

EK, 2024b. *EU Commission press release: New policies on digital transformation*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1689 [Zpřístupněno 29.7.2024].

EK, 2024c. *Remarks by Executive-Vice President Vestager and Commissioner Breton on the opening of non-compliance investigations under the Digital Markets Act*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/speech_24_1702 [Zpřístupněno 29.7.2024].

EP, 2021. Digital Markets Act: Parliament ready to start negotiations with Council. *European Parliament*, [online] 15. prosince. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20211210IPR19211/digital-markets-act-parliament-ready-to-start-negotiations-with-council> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Espinosa, J., 2022. Google in last-ditch lobbying attempt to influence incoming EU tech rules. *Ars Technica*, [online] 19. ledna. Dostupné z: <https://arstechnica.com/tech-policy/2022/01/google-in-last-ditch-lobbying-attempt-to-influence-incoming-eu-tech-rules/> [Zpřístupněno 29.7.2024].

EU, 2019. Directive (EU) 2019/790 of the European Parliament and of the Council of 17 April 2019 on copyright and related rights in the Digital Single Market. *Official Journal of the European Union*. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32019L0790> [Zpřístupněno 29.7.2024].

EU, 2024a. Transparency Register: Organisation details. *Transparency Register*. Dostupné z: https://transparency-register.europa.eu/searchregister-or-update/organisation-detail_cs?id=03181945560- [Zpřístupněno 29.7.2024].

EU, 2024b. Aims and values. [online] Dostupné z: <https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/principles-and-values/aims-and-values> [Zpřístupněno 30 July 2024].

Europa Press, 2013. Gallardón avisa que la protección de datos en internet no debe ser obstáculo decisivo para la competitividad. *Europa Press*, [online] 28. ledna. Dostupné z: <https://www.europapress.es/sociedad/noticia-gallardon-avisa-proteccion-datos-internet-no-debe-ser-obstaculo-decisivo-competitividad-20130128112353.html> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Eurostat, 2024a. *Digital economy and society statistics - households and individuals*. [online] Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals [Zpřístupněno 29.7.2024].

Eurostat, 2024b. Unemployment statistics. *Eurostat Statistics Explained*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unemployment_statistics [Zpřístupněno 29.7.2024].

Eurostat, 2024c. Archive: Youth unemployment. *Eurostat Statistics Explained*. Dostupné z: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Archive:Youth_unemployment [Zpřístupněno 29.7.2024].

Google, 2020. The Digital Services Act must not harm Europe's economic recovery. *Google Blog*. Dostupné z: <https://blog.google/around-the-globe/google-europe/the-digital-services-act-must-not-harm-europes-economic-recovery/> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Google, 2023a. Updating Our Right to be Forgotten Transparency Report. *Google Blog*. Dostupné z: <https://blog.google/around-the-globe/google-europe/updating-our-right-be-forgotten-transparency-report/> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Google, 2023b. Complying with the Digital Markets Act. *Google Blog*. Dostupné z: <https://blog.google/around-the-globe/google-europe/complying-with-the-digital-markets-act/> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Google, 2023c. Manage your data in Google Account. *Google Support*. Dostupné z: <https://support.google.com/accounts/answer/14202510?hl=en> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Google, 2024. Right to be Forgotten Submission Form. Dostupné z: https://reportcontent.google.com/forms/rtbf?product=websearch&visit_id=638546785106762030-891610665&rd=1 [Zpřístupněno 29.7.2024].

GSCEU, 2024. *Forward Look 2024*. [pdf] Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/media/69285/forward-look-2024_10-january-2024_web.pdf [Zpřístupněno 29.7.2024].

REU, 2021. *Regulating Big Tech: Council agrees on enhancing competition in the digital sphere*. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/11/25/regulating-big-tech-council-agrees-on-enhancing-competition-in-the-digital-sphere/> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Riester, F. 2019. Speech by Franck Riester, Minister of Culture, on the occasion of the examination in the Senate of the bill to create a neighbouring right for the press. *Ministry of Culture*, [online] 9. října. Dostupné z: <https://www.culture.gouv.fr/en/press/speech/Speech-by-Franck-Riester-Minister-of-Culture-on-the-occasion-of-the-examination-in-the-Senate-of-the-bill-to-create-a-neighbouring-right-for-the> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Rosemain, 2021. Exclusive: Google's \$76 million deal with French publishers leaves many outlets infuriated. *Reuters*, [online] 13. února. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/us-google-france-copyright-exclusive-idUSKBN2AC27N> [Zpřístupněno 29.7.2024].

StatCounter, 2024a. *Search Engine Market Share Europe*. [online] Dostupné z: <https://gs.statcounter.com/search-engine-market-share/all/europe> [Zpřístupněno 29.7.2024].

StatCounter, 2024b. *Browser Market Share Europe*. [online] Dostupné z: <https://gs.statcounter.com/browser-market-share/all/europe> [Zpřístupněno 29.7.2024].

SDEU, 2013. *Judgment in Case C-131/12 Google Spain and Google*. Dostupné z: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2013-06/cp130077en.pdf> [Zpřístupněno 29.7.2024].

SDEU, 2014. *Judgment in Case C-131/12 Google Spain and Google*. Dostupné z: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-05/cp140070en.pdf> [Zpřístupněno 29.7.2024].

CPDP, 2015. The right to be forgotten. European and international perspectives. [video online] Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=eaHBA5mHUKA> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Trading Economics, 2024. *GDP by Country – Europe*. [online] Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/country-list/gdp?continent=europe> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Willsher, K., 2019. France accuses Google of ignoring copyright law. *Los Angeles Times*, [online] 17 October. Dostupné z: <https://www.latimes.com/business/story/2019-10-17/france-accuses-google-ignoring-copyright-law> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Sekundární zdroje

Andrews, B. 1982. The Political Economy of World Capitalism. Theory and Practice. *International Organization* 36, 135-16

Apostolicas, P., 2019. SILICON STATES: HOW TECH TITANS ARE ACQUIRING STATE-LIKE POWERS. *Harvard international review*, 40(4), pp.18-21.

Baldwin, D.A. (D.A.), c1993. *Neorealism and neoliberalism: the contemporary debate*, New York: Columbia University Press.

Bäckstrand, K. & Kuyper, J.W., 2017. The democratic legitimacy of orchestration: the UNFCCC, non-state actors, and transnational climate governance. *Environmental politics*, 26(4), pp.764-788.

Barnet, R. J. & Müller, R. E. 1975. *Global Reach. The Power of the Multinational Corporations*. London: Jonathan Cape

Bauman, Z., 1999. *Globalizace: důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta, 157 s. ISBN 80-204-0817-7

Behrman, J. N. 1970. *National Interests and the Multinational Enterprise. Tensions among the North Atlantic Countries*. New Jersey: Prentice-Hall.

Bennett, D.C. & Sharpe, K.E., 1985. *Transnational corporations versus the state: the political economy of the Mexican auto industry* 1st ed., Princeton: Princeton University Press.

Bennett, C.J., 1991. 'Review Article: What is Policy Convergence and What Causes It?', *British Journal of Political Science*, 21(2), pp. 215-234.

Bergsten, C.F., 1974. *Coming Investment Wars?*, New York: Council on Foreign Relations

Biersteker, J. T., 1980. "The Illusion of State Power: Transnational Corporations and the Neutralization of Host-Country Legislation." *Journal of Peace Research* 17 In: <http://www.jstor.org/stable/424317>.

Birch, K., Cochrane, D. & Ward, C., 2021. Data as asset? The measurement, governance, and valuation of digital personal data by Big Tech. *Big data & society*, 8(1), p.205395172110173

- Bretherton, C. & Vogler, J., 2006. *The European Union as a global actor* 2nd edition., New York: Routledge
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. Glencoe, IL: Free Press.
- Broeders, Dennis & Taylor, Linnet. (2017). Does Great Power Come with Great Responsibility? The Need to Talk About Corporate Political Responsibility. 10.1007/978-3-319-47852-4_17.
- Brock, G., 2016. *The right to be forgotten: privacy and the media in the digital age*, London, England: I.B. Tauris & Co.
- Calzada, J., 2019. What Do News Aggregators Do? Evidence from Google News in Spain and Germany. *SSRN Electronic Journal*.
- Castells, M., 2010. *The rise of the network society* 2nd ed., Chichester, West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Dahl, R.A. & Stinebrickner, B., 2003. *Modern political analysis* Sixth edition., Upper Saddle River: Prentice-Hall.
- Detomasi, D., 2015. The Multinational Corporation as a Political Actor: 'Varieties of Capitalism' Revisited. *Journal of business ethics*, 128(3), pp.685-700.
- Dunning, J.H., 1993. *Multinational enterprises and the global economy*, Wokingham: Addison-Wesley.
- Finnemore, M., 1996. *National interests in international society*, Ithaca: Cornell University Press.
- Fortin, C. 1979. The State, Multinational Corporations and Natural Resources in Latin America, pp. 205-222 in J. J. Villamil (ed.): *Transnational Capitalism and National Development*.
- Galtung, J. 1975. Nonterritorial Actors and the Problem of Peace, pp. 151-188 in S. Mendlowitz (ed).
- Geissler, R.C., 2012. Private eyes watching you: Google street view and the right to an inviolate personality. *The Hastings law journal*, 63(3), pp.897-925.
- Gilpin, R., 1975. *U.S. Power and the Multinational Corporation. The Political Economy of Foreign Direct Investment*. New York: Basic Books.
- Gilpin, R., 2001. *Global Political Economy: Understanding the International Economic Order*, Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Goldenfein, J., & Mann, M., 2023. Tech money in civil society: whose interests do digital rights organisations represent?, *Cultural Studies*, 37:1, 88-122, DOI: 10.1080/09502386.2022.2042582

Goldstein, J. & Pevehouse, J., 2012. *International Relations*, 10th Edition, London: Pearson Longman

Goldmann, K. 1978. *Det internationella systemet. En teori och dess begränsningar*. Stockholm: Stockholms Universitet, statsvetenskapliga institutionen.

Grabosky, P., 2013. Beyond Responsive Regulation: The expanding role of non-state actors in the regulatory process. *Regulation & governance*, 7(1), pp.114-123.

Howarth, D.R., Norval, A.J. & Stavrakakis, Y., 2000. *Discourse theory and political analysis: identities, hegemonies, and social change*, Manchester: Manchester University Press.

Hsieh, H.F. & Shannon, S.E., 2005. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*, 15(9), pp.1277-1288. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/7561647_Three_Approaches_to_Qualitative_Content_Analysis [Zpřístupněno 29.7.2024].

Jebavá, J., 2015. Nestátní aktéři v mezivládních institucích: komparativní analýza WTO, WIPO a Rady OSN pro lidská práva. *Politické vedy*, 18(3), pp.214-259.

Karášková, I., 2019. *Between Power and Perception: Analyzing China's Influence in International Relations*. Rigorózní práce, vedoucí Kučerová, Irah. Praha: Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd.

Katzenstein, P.J., 1996. *The culture of national security: norms and identity in world politics*, New York: Columbia University Press.

Kline, J. M., 2006. "MNCs and Surrogate Sovereignty." *The Brown Journal of World Affairs* 13, no. 1: 123–33. <http://www.jstor.org/stable/24590648>.

Kracauer, S., 1952. The challenge of qualitative content analysis. *Public Opinion Quarterly*, 16, 631–642.

Kumar, K., 1980. *Transnational Enterprises: Their Impact on Third World Countries*. Boulder, CO: Westview Press.

Kumar, S., 2010. Google Earth and the nation state: Sovereignty in the age of new media. *Global Media and Communication*, 6(2), 154-176. <https://doi-org.ezproxy.is.cuni.cz/10.1177/1742766510373716>

Keohane, R. O. & Nye, J. S. 1973. World Politics and the International Economic System, pp. 115-179 in C. F. Bergsten (ed.): *The Future of the International Economic Order. An Agenda for Research*. Lexington, Mass.: Lexington Books.

Keohane, R.O. & Nye, J.S., 1989. *Power and interdependence* 2nd ed., New York: Harper Collins.

Kuyper, J.W., Linnér, B.-ola & Schroeder, H., 2018. Non-state actors in hybrid global climate governance: justice, legitimacy, and effectiveness in a post-Paris era. *Wiley interdisciplinary reviews. Climate change*, 9(1), pp.e497-n/a.

Meese, J., 2023. *Digital Platforms and the Press*. NED-New edition. Intellect.

Moran, T. H. (1973). Foreign Expansion as an “Institutional Necessity” for U.S. Corporate Capitalism: The Search for a Radical Model. *World Politics*, 25(3), 369–386. <https://doi.org/10.2307/2010116>

Lindkvist, K. (1981). Approaches to textual analysis. In K. E. Rosengren (Ed.), *Advances in content analysis* (pp. 23-41). Beverly Hills, CA: Sage.

Nau, R., H., 2016. *Perspectives on International Relations Power, Institutions, and Ideas* 5. ed., Sage.

Nye, Joseph S. “Multinational Corporations in World Politics.” *Foreign Affairs* 53, no. 1 (1974): 153–75. <https://doi.org/10.2307/20039497>

Nye, J.S., 2011. *The future of power*, New York: PublicAffairs.

Onuf, N.G., 1989. *World of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*. Columbia, SC: University of South Carolina Press.

Osterhammel, J., Petersson, N.P. & Christian, D., 2006. Globalization: a short history. *Journal of global history*, 1(2), pp.297-298.

Irogbe, K., 2013. “GLOBAL POLITICAL ECONOMY AND THE POWER OF MULTINATIONAL CORPORATIONS.” *Journal of third world studies* 30 (2): 223-247.

Penrose, E. 1971. The State and Multinational Enterprise in Less-Developed Countries, pp. 221-239 in J. H. Dunning (ed.): *The Multinational Enterprise*. London: George Allen & Unwin.

Pfanner, E., 2013. A First Step on Continent for Google on Use of Content. *The New York Times*, [online] 17. února Dostupné z: <https://www.nytimes.com/2013/02/18/technology/a-first-step-on-continent-for-google-on-use-of-content.html> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Ramiro, M.A., 2015. L derecho al olvido en Internet. Google versus España. *Teoría y realidad constitucional*, (36), p.650.

Reuters, 2019. Google wins EU battle over ‘right to be forgotten’ at top court. *Reuters*, [online] 24. září. Dostupné z: <https://www.reuters.com/article/idUSKBN1WA1OH> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Richard, Y. and Van Hamme, G., 2013. The European Union as an Actor in International Relations: A Geographical Assessment of European Actorness. *L’Espace Géographique (English Edition)*

- Rosengren, K. E. (1981). *Advances in Scandinavia content analysis: An introduction*. In K. E. Rosengren (Ed.), *Advances in content analysis* (pp. 9-19). Beverly Hills, CA: Sage
- Ruggie, J.G., 1998. *Constructing the world polity: essays on international institutionalization*, London: Routledge.
- Scherer, A.G. & Palazzo, G., 2011. The New Political Role of Business in a Globalized World: A Review of a New Perspective on CSR and its Implications for the Firm, Governance, and Democracy. *Journal of management studies*, 48(4), pp.899-931.
- Schneier, B, et al., 2013. Internet Monitor 2013: Reflections on the Digital World. In Internet Monitor 2013: Reflections on the Digital World. Berkman, pp. 10-14. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/314427483_Internet_Monitor_2013_Reflections_on_the_Digital_World [Zpřístupněno 29.7.2024].
- Schreier, M., 2013. *Qualitative Content Analysis in Practice*. London: SAGE Publications. Dostupné z: [https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/9-%20Qualitative%20Content%20Analysis%20in%20Practice%20\(2013,%20SAGE%20Publications\).pdf](https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/9-%20Qualitative%20Content%20Analysis%20in%20Practice%20(2013,%20SAGE%20Publications).pdf) [Zpřístupněno 29.7.2024].
- Schroeder, H. & Lovell, H., 2012. Role of non-nation-state actors and side events in the international climate negotiations. *Climate policy*, 12(1), pp.23-37.
- Sjöstedt, G., 1977. *The External Role of the European Community*, Farnborough: Saxon House.
- Srivastava, S., 2023. Algorithmic Governance and the International Politics of Big Tech. *Perspectives on politics*, 21(3), pp.989-1000.
- Stefanova, B., 2005. The European Union as a Security Actor: Security Provision through Enlargement. *World Affairs*, 168(2).
- Strange, S., 1996. *The Retreat of the state: the diffusion of power in the world economy*, New York: Cambridge University Press.
- Suominen, K., 2020. On the Rise: Europe's Competition Policy Challenges to Technology Companies. *Center for Strategic and International Studies (CSIS)*.
- Taylor, L., 2021. Public Actors Without Public Values: Legitimacy, Domination and the Regulation of the Technology Sector. *Philosophy & technology*, 34(4), pp.897-922.
- Tugendhat, C. 1973. *The Multinationals*. Harmondsworth: Penguin
- Uhlin, A., 1988. "Transnational Corporations as Global Political Actors: A Literature Review." *Cooperation and Conflict* 23, no. 4: 231–47. <http://www.jstor.org/stable/45083671>.
- Van Dijk, J.J.A., 2006. *The network society: social aspects of new media* 2nd ed., London: SAGE Publications.

Vernon, R., 1971. Sovereignty at bay: The multinational spread of U. S. enterprises firms., The International Executive.

Vernon, Raymond., 1981 “Sovereignty at Bay Ten Years After.” *International Organization* 35, no. 3 (1981): 517–29. <http://www.jstor.org/stable/2706434>.

Vezzoso, S., 2024. ‘Super-apps’ and the Digital Markets Act. Dostupné z: <https://arxiv.org/pdf/2404.04506> [Zpřístupněno 29.7.2024].

Wettstein, F., 2012. CSR and the Debate on Business and Human Rights: Bridging the Great Divide. *Business ethics quarterly*, 22(4), pp.739-770.

Willig, C., 2008. *Introducing qualitative research in psychology: adventures in theory and method* 2nd ed. (reprint 1. vyd.), Maidenhead: Open University Press.

Weinstein, F.B. 1976 ‘Multinational corporations and the Third World: the case of Japan and Southeast Asia’, *International Organization*, 30(3), pp. 373–404. doi:10.1017/S0020818300018348.

Wendt, A., 1992. Anarchy is what states make of it: the social construction of power politics. *International organization*, 46(2), pp.391-425.

Wendt, A., 2006. *Social theory of international politics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Zuboff, S., 2019. *The age of surveillance capitalism: the fight for a human future at the new frontier of power*, London: Profile Books.

Když se podíváte na Google jako europoslanec, tak jak korporaci vnímáte?

Vnímám ji jako korporaci, která přirozeně vynakládá své prostředky na lobbování. Dělají to proto, že legislativa vytvářená na evropské úrovni ovlivňuje jejich podnikání, což může mít pro ně finanční dopady. Musí například implementovat určitá pravidla nebo, pokud ta pravidla nejsou dobře nastavená, je mohou využívat ve svůj prospěch. Pochopitelně proto nechtějí změnu a vynakládají své prostředky na to, aby ovlivnili, jak tato pravidla vypadají.

Přijde vám, že v určitých oblastech může Google svým působením být rivalem národních států?

Nevnímám Google jako rivala národních států. Fungují v právním systému, kde jsou nastavená nějaká pravidla, nebo se občas připravují pravidla. Pokud se korporaci nelíbí, tak se je snaží ovlivnit, ale to z nich nedělá rivala. Jen se vytváří nějaká rovnováha mezi státem a korporací.

Když porovnáš, jak se snaží ovlivňovat tyto pravidla Google a ostatní korporace, vnímáš nějaký rozdíl?

To jsem sice zásadně nesledoval, ale nemám pocit, že by se Google v tomhle odlišoval od jiných velkých korporací. Všechny mají tendence ovlivňovat veřejný prostor. Když dostanou občany na svou stranu, tak je pak těžké provést regulační kroky. Ti, co vytváří pravidla, si potřebují ve veřejném prostoru vést dobře. Proto se Apple veřejně vymezoval proti jednotné nabíječce, proto Google kritizoval DMA. Ovlivňování veřejného prostoru je nástroj nejenom Googlu, VTF, ale i ostatních velkých korporací.

Jak Google ovlivňoval veřejnost?

Například tím, že po přijetí DMA ohlásil, že některé jejich služby nemusí správně fungovat a utrpí tím uživatelé. A pak opravdu po vstupu v platnost zdegradovali například možnost prokliknutí z jejich vyhledávače na další služby jako Google Maps. Přitom mohli tu službu předělat tak, aby odpovídala pravidlům, a přitom nebyla uživatelsky nepřívětivá. Díky dominantnímu postavení na trhu si to mohou dovolit a tím ho defacto zneužijí. Nemohu se zbavit dojmu, že to Google udělal naschvál, aby ovlivnil veřejné mínění proti těm, kteří DMA nastavili.

Když srovnáte VTF s bankovním sektorem nebo s telekomunikačními firmami, přijde vám, že jsou mezi nimi z pohledu aktérství nadnárodních korporací nějaké výrazné rozdíly? Nebo jde o stejný princip?

Vnímám rozdíl, že VTF mají obrovský dopad na to, jak se společnost chová. Jsou to firmy, které dělají umělou inteligenci, sociální sítě, vyhledávače. Tyto služby mají enormní dopad na

to, jak společnost přemýšlí a jak se chová. To třeba banky prostě nemají. Ty sice mohou vyvíjet tlak proti určité regulaci, ale podstata jejich produktu neovlivňuje chování společnosti jako takové. V tom jsou podle mě VTF unikátní.

Dokáže EU efektivně vymáhat DMA? Co bude dělat, když ho bude Google obcházet?

Je tam zákaz mergerů, jsou tam obrovské pokuty. Pokud by ani to nepomohlo, tak by podle EU přijala ještě nějakou tvrdší legislativu, kterou by Google „zkrotila“. Myslím, že se to ale povede. EK už s Googlem zahájila řízení o nedodržování. Nemyslím si, že bude problém s vymáháním. Ty případné sankce by měly být dostatečné. Radikální řešení v případě kontinuální obcházení legislativy by bylo Google rozdělit na více firem. Pro to existují precedenty v USA. Pokud je stát dostatečně silný, tak dokáže uplatit svou moc. EU by to dokázala.

Přijde vám, že Google cíleně obchází regulace?

To mi úplně nepřijde, leda v případech, kdy má pocit, že je ta legislativa špatně napsaná. Jako například u licenčních poplatků za mediální obsah. To se třeba těžko obhájí. Nebo v případě cookies. Legislativa je výsledkem nějakého kompromisu a když jedna strana prosazuje nesmysl, tak se celý záměr rozmělní a výsledek nestojí za nic. Tady třeba korporace aktivně lobovaly, aby byla ta legislativa napsaná špatně. Tím třeba v principu taky obchází celý záměr. Vlk se nažral a koza zůstala celá.

Přistupme tedy ke sporu Francie a Googlu o licenčních poplatcích. Jak na něj pohlížíte?

Že EU i Francie naložila se směrnicí o autorském právu špatně. Jasně, bylo to odargumentované tím, Google bere obsah médiím bez kompenzace a média jsou v krizi, tak by se jim hodily peníze. Ale já si myslím, že internet je rozbitý úplně někde jinde než v tohle aspektu.

V čem konkrétně?

Google nemůže za to, že média na internetu nikdo nečte. Problém je v tom, že nastavil byznys šmírovací reklamy. Tím celý ten prostor destabilizoval. Dostal média a inzerenty do takové pozice, že obě strany vyždímá. Zejména pro média je profit v tom procesu minimální. Jádro problému zákonodárci nepokryli. Ti se na to v období 2014-2019 podívali dost zjednodušeně. Viděli bohatou korporaci, která svým působením dusí média. Tak si řekli, že přesunou peníze z jedné strany na druhou. A našli k tomu nějaký mechanismus – licenční poplatky. Místo toho, aby šli hlouběji a omezili byznys se šmírovacími reklamami, který je jádrem problému.

Přístupme k aktu o digitálních trzích. Na této legislativě jste pracoval jako stínový reportér. Zvenku se zdá, že na legislativně panovala poměrně velká politická shoda mezi EK EP i REU. Bylo to tak?

Určitě tam byla vůle ze strany EK. EP o regulaci VTF žádal už dost dlouho EK a ta ji předložila. Parlament to chtěl posunout o něco dál, udělat tu regulaci tvrdší, a to se částečně i podařilo. Ta vůle, aby něco vzniklo, tam určitě byla. Jen trochu typicky měla Komise pocit, že návrhy na upravení ze strany Parlamentu nejsou v souladu s původní myšlenkou. Jako třeba interoperabilita služeb. Komise vyvíjela velký tlak na to, aby ve finální legislativě nebyla. Přitom pak v tiskové zprávě ohledně konce dialogu interoperabilitu vyzdvihla. To bylo trochu zvláštní.

Byla ta vůle i ze směru REU?

Byla. Podobně jako od EK i ze směru REU bylo jasné, že chtějí něco dělat. Typicky zase pro Radu, nechtěli zase nějaké extra velké změny, ale nějakou regulaci chtěli.

Google vynaložil hodně peněz na lobbying, aby legislativu zmírnil. Jak se o to pokoušel?

Regulace šla logicky proti zájmům korporace, tak se snažila zmírnit negativní efekty. Myslím, že bylo i jim jasné, že nějaká pravidla vzniknou. Snažili se je vzmírnit v rámci konkrétních opatření. Snížit je na minimum, zavést nějaké polehčující podmínky. Lobbovali za to, aby legislativa nevytvářela žádné bezpečnostní díry, aby jim umožnila dál inovovat.

O tom vás přesvědčovali v rámci lobbistických schůzek?

Z hlavy přesně nevím, co lobbisti Googlu říkali. Sešel jsem se s nimi párkrát, mluvili hlavně o těch inovacích. Aby pravidla nevytvářela právní nejistotu, aby věděli, co přesně mají dělat. Aby nemuseli snižovat bezpečnost produktu.

Povedlo se Googlu regulaci zmírnit?

Těžko říct. Je velká neznámá, jak přesvědčovali zástupce národních vlád. Pro to, na rozdíl od lobbyingu v EK a EP, nejsou žádná pravidla, nikdo nic neví, může to být dost neformální. Nejsem schopný říct, jestli to mělo vliv na pozici REU během dialogu.

Dokáže DMA dostatečně omezit moc Googlu a vrátit konkurenci na digitální trhy?

To je dobrá otázka. Myslím si, že by měla Komise zhodnotit dopad na trh za nějaký čas. DMA není nějaká stříbrná kulka, která vše vyřeší. Byznys se směrovací reklamou běží dál, to hraje gatekeeperům strašně do karet. Nějaké omezení v rámci DMA a DSA je, ale minimální. Ty pokuty jsou ale vysoké a ze strany Komise vnímám silnou vůli ty pravidla dodržovat. Její složení se promění, ale úředníci zůstanou a ti nebudou, myslím, chtít slevit.

Stalo se během trialogu k DMA něco, co vás zásadně překvapilo?

Je tam jedna dost zajímavá věc. Doslova v poslední hodině jednání, někdy nad ránem, přistál na stůl návrh od Evropské komise. Nebylo to vůbec projednáno, přišlo to jako blesk z nebe. Ten návrh měl gatekeeperům přinutit platit licenční poplatky za mediální obsah vydavatelům. Nakonec to neprošlo. Naštěstí, protože to byl velmi nestandardní postup. Vůbec se o tom nebavili, vytáhli to, když všichni byli unavený a čekali, že to tak protlačí. Šílenost.

Seznam příloh

Příloha 1 : Vyjednávací model vztahu mezi nadnárodními korporacemi a národními státy. (obrázek).....	11
Příloha 2 : Vztah mezi mocí, percepcí a vlivem (obrázek).....	16
Příloha 3 : Schéma postupu analýzy (obrázek).....	22
Příloha 4 : Schéma kódovacího rámce KOA1 (obrázek).....	33
Příloha 5 : Schéma kódovacího rámce KOA2 (obrázek).....	43
Příloha 6 : Schéma kódovacího rámce KOA3 (obrázek).....	50
Příloha 7 : Přepis rozhovoru s Marcelem Kolajou.....	70